ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУ

9

Оқушы дәптері

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ**

**«БӨБЕК» ҰЛТТЫҚ ҒЫЛЫМИ-ПРАКТИКАЛЫҚ,
БІЛІМ БЕРУ ЖӘНЕ САУЫҚТЫРУ ОРТАЛЫҒЫ**

ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУ

ОҚУШЫ ДӘПТЕРІ

9-СЫНЫП

Алматы
2018

ӘОЖ 373.167.1:159.9
Ө 29

«Өзін-өзі тану» рухани-адамгершілік білім беру
бағдарламасының авторы С.А. Назарбаева

Нұркеева С.
Өзін-өзі тану: Оқушы дәптері. Нұркеева С., Алиев Б.Ш., Бердібаева Р.Қ. / 9-сынып. – Алматы: «Бөбек» ҰҒПББСО, 2018. – 96 б.

ISBN 978-601-7819-72-9

Оқушы дәптерінде жаңартылған оқу бағдарламасы негізінде әзірленген 9-сыныпқа арналған оқулық мазмұнына сәйкес тапсырмалар ұсынылған. Бұл тапсырмалар оқушылардың өтілген тақырыптарды терең ұғынып, шығармашылық дағдыларын дамыту мақсатында өзбетінше жұмыс жасауына арналған.

ӘОЖ 373.167.1:159.9

ISBN 978-601-7819-72-9
© «Бөбек» ҰҒПББСО, 2018

ҚЫМБАТТЫ ЖАС ДОС!

«Өзін-өзі тану» пәніне арналған бұл дәптермен жұмыс жасауда рухани-адамгершілік құндылықтар мен адами қасиеттердің мағынасын тереңірек ұғынатын боласыз.

Дәптерде берілген сұрақтар мен тапсырмалар өзіңізді, өзгені, айналаңызды адамгершілік құндылықтар арқылы тануға жетелейді.

Дәптер өзіңізге ой салатын сан түрлі сұрақтар мен тапсырмалардан тұрады. Оларға жауап іздей отырып, адамгершілік қарым-қатынастың, жалпыадамзаттық құндылықтардың мәнін түсініп, оны күнделікті өмірде қолдануға дағдыланасыз.

Барлық іске ізгі ниетпен кіріссеңіз, шығармашылық шаттығына бөленесіз!

Таным жолындағы ізденісіңізге сәттілік тілейміз!

Іске сәт, жас дос!

«МЕНІҢ ҚҰРДАСТАРЫМ» ЖОБАСЫ ТУРАЛЫ

Биылғы оқу жылында сіздерге «Менің құрдастарым» атты жоба бойынша жұмыс жасау ұсынылады. Жоба жұмысы бағдарламаның төрт тарауына сәйкес төрт кезеңнен тұрады. Осыған орай, жобалық әрекеттің әрбір кезеңі өзін-өзі тану сабақтарында алған білімдеріңізбен тығыз байланысты және бұл сіздердің ойға алған мақсаттарыңызға жетуде көмегін тигізері айқын. Жоба жұмысы бүкіл оқу жылы бойына жүргізіледі. Жобаны дайындау көздеріне өзін-өзі тану оқулығы, танымдық кітаптар, телехабарлар, ғаламтор, отбасы мүшелерімен, сыныптастармен, достармен, жалпы жастармен, өмір өнегелі адамдармен және әрине, табиғатпен байланыс, сондай-ақ қызықты істерге, шараларға қатысу, оларды өткізуге атсалысу және іс-әрекеттің басқа да түрлері жатады. Жобаның мақсатын анықтап, әр кезеңге қатысты міндеттерді белгілеңіз. Оқу жылының соңына қарай сіздер XXI ғасыр жасөспірімдерінің «Менің құрдастарым» деп аталатын жалпы портретін жасайсыздар.

Жобаның бірінші кезеңінде төмендегі сұрақтарға жауап беруге тырысыңыздар:

- Сіздің өміріңіз бүгінгі күнге қалай сәйкес келеді?
- Өзбетіңізше ойлана алатындығыңызға сенімдісіз бе?
- Сіз өзіңізді тұлға деп санайсыз ба?
- Қандай жағдайда болсын тәуелсіз тұлға болып қалуға күшіңіз жете ме? Бұл үшін қандай қасиеттеріңіз болуы керек?
- Абырой, өзінің қадір-қасиетін сезіну сияқты ұғымдар сіз үшін нені білдіреді?
- Өзіңіз туралы бүкпесіз айта алатын адамды таптыңыз ба? Әлде сіз өзіңізді жалғыз санайсыз ба? Жалғыздықты сезінесіз бе?
- Сіз не үшін өмір сүресіз? Сіз үшін өмірдің мәні неде?
- Кімді сүйесіз? Кімге немқұрайды қарайсыз және неліктен?
- Қандай сәттерде шынымен өмір сүріп жатырмын деп ойлайсыз? Осы минуттар, сағаттар, күндер неден тұрады?
- Сізді қатты толғандырған, ой салған не? Мүмкін ол сырт көзге білінбесе де, жаныңызды ауыртып, өміріңізді күрт өзгерткен нәрсе шығар?
- Сіз әлемді қалай өзгертер едіңіз? Бұл үшін не қажет деп санайсыз?
- Мүмкін сіздің өзіңізге қоятын басқа да сұрақтарыңыз бар шығар?
- Жобаның бірінші кезеңінің қорытындысы ретінде өзіңізге өзіңіз есеп беріп, талдау жасаңыз және өзіңіздің «Меніңізді» ашатын таныстырылым даярлаңыз. Қол жеткізген табыстар мен жетістіктеріңізді ортаға салып, қандай қиындықтар, кедергілер кездескені туралы айтыңыз, өз жетістіктеріңіздің құпияларымен бөлісіп, хоббиіңіз туралы айтып беріңіз.

- Бірінші кезеңдегі атқарылған барлық жұмыстың, атап айтқанда жобаның

мақсатын анықтаудан бастап таныстырылымға дейінгі барысын Жобаның күнделігінде көрсетіңіз.

Жобаның екінші кезеңінде өзіңіздің сыныптастарыңыз туралы ақпараттарды қорытындылау қажет.

- Сыныптастарыңыздың сыртқы келбеті, бет-бейнесі, қызығушылықтары, талпыныстары қандай?
- Оларды қандай сұрақтар толғандырады?
- Шешімін таппаған қандай мәселелері бар?
- Қандай мамандықтар қызықтырады және несімен?
- Сіздің ойыңызша, олардың қайсысы басшы, дәрігер, суретші, әртіс, инженер бола алады?
- Сіз өз сыныптастарыңыздың болашағын қалай елестетесіз?
- Сыныбыңыз өз замандас, құрбы-құрдастарын қалай бейнелеп, көрсетеді?
- Осы мақсатта сыныптастарыңыз туралы мейлінше көп білуге тырысыңыз: мұның бір жолы – әрқайсысыңыздың өзін-өзі таныстыруы болып табылады.
- Демалыс күндері табиғатқа серуенге шығыңыздар, тамашалаған спектакль, кинофильмді, тыңдаған концертті, оқыған кітапты бірлесіп талдап, пікір алмасыңыздар.
- Бұл бірлескен әрекеттің қорытындысы ретінде шығарылған ұжымдық газетке әрқайсысыңыз туралы ақпараттар, фотосуреттер, қызықты оқиғаларды, бейнероликтерді орналастыруға болады.

Жобаның үшінші кезеңінде өз замандас, құрбы-құрдастарыңызға жалпы сипаттама беріңіз. Бұл мақсатпен БАҚ материалдарын пайдалануға болады.

- Қызықты радио және телехабарлардың, газет, журнал басылымдарының қандай кейіпкері болды?
- Олар өздерінің қандай әрекеттерімен атақты, танымал болды?
- Құрдастарыңыздың қандай әдебиетті, нені оқығысы, қандай фильмді көргісі, қандай концертті тамашалап, қандай хабарды тыңдағысы келеді?
- Интернеттегі жастар сайттарына кіріп көріңіз.
- Сіздің құрбы-құрдастарыңызды толғандыратын мәселелер қандай екен?
- Олар қандай тақырыптарға пікірталас ұйымдастырып, талдағысы келеді?
- Жастар өздерінің алдына қандай өмірлік мақсаттар қояды?
- Өздерін-өздері танытып, көрсетуге қалай ұмтылады?
- Жинаған ақпаратты өз сыныптастарыңыз туралы деректермен салыстырып көріңіз. Бұл сіздің зерттеу жұмысыңыз болып табылады.
- Жобаның үшінші кезеңінде атқарылған іс-шаралардың барысын Жобаның күнделігінде сипаттап жазыңыздар.

Төртінші кезең – қорытынды кезең. Өз жасаған зерттеулеріңіздің нәтижелерін рәсімдеп, тұсаукесерін жасау керек.

- Тұсаукесер әртүрлі формада болуы мүмкін: өздеріңіз түсірген кино, коллаж, слайдтық таныстырылым, әдеби туынды, фотомонтаж ...
- Мүмкін, сіз бірнеше жанрдың мүмкіндіктерін пайдаланатын шығарсыз?
- Өз жобаңыздың тұсаукесеріне кімдерді шақырғыңыз келетінін ойластырыңыз.
- Жұмысыңыз ұжымдық бола ма, әлде жеке өзіңіздің таныстырылымыңыз бола ма?
- Ең бастысы: таныстырылымда сіз өзіңіз үшін және қоршаған әлем үшін не ашасыз?
- Бұл жоба сіздің жоспарларыңызға, мақсаттарыңызға, өмірлік бағдарламаңызға қалай әсер етеді?

Осы бір қызықты іс-әрекеттеріңізді жүзеге асыруда жетістіктерге жетулеріңізге тілек білдіреміз!

I тарау
ТАНЫМ ҚУАНЫШЫ

1-2 сабақтар
ӨМІР ЖОЛЫН ТАҢДАУ

Егер мақсатың болмаса, түк те тындыра алмайсың, ал мақсатың мардымсыз болса, ешқандай көрнекті нәрсе тындырмайсың.

Д. Дидро

1-тапсырма. Сөздер мен олардың анықтамаларын салыстырып, әрбір терминнің өзіне сәйкес келетін анықтамасын сызықпен бағыттап көрсетіңіз.

Ұғым	Анықтамалары
1. Ғалам 2. Мұрат 3. Мүдде 4. Рақым 5. Сенім 6. Талап	а) Алға қойған мақсат, тілек, арман. ә) Күткен үміт, ықылас, ниет. б) Ынта, ықылас, жігер, міндет, жауапкершілік. в) Бүкіл жер жүзі, әлем. г) Қайырым, мейірім, шапағат. ғ) Белгілі бір істі, жоспарды орындау жолындағы ойлы мақсат, асқақ арман.

2-тапсырма. Өзіңіздің өмір жолыңызды таңдау жоспарын жазып, сыныптастарыңызбен ортаға салыңыз.

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

3-тапсырма. Өтілген тақырыпқа байланысты сөздерді еске түсіріп, «Өмір жолын таңдау» атты сөзжұмбақты шешіңіз.

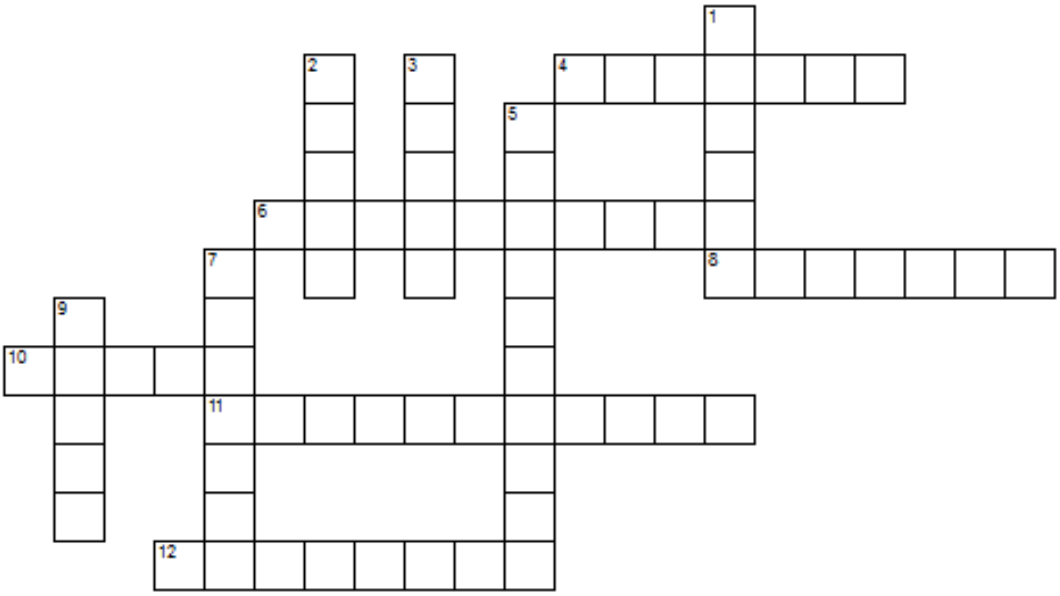

Көлденеңінен	**Тігінен**
4. Сынақ, емтихан алушы. 6. Бағыт, бағдар, жоба, жоспар. 8. Бір іске жалтақтамай батыл кірісу. 10. Ел үшін жаумен айқасып жеңіп шыққан ержүрек адам. 11. Тәуелсіз болушылық, еріктілік, бостандық. 12. Ашық жер, кең алқап.	1. Бір нәтижеге жету үшін алға қойылған міндет. 2. Көкейтесті мақсат, тілек. 3. Алға қойылған мақсат, тілек, арман. 5. Батылдық, қайраттылық, ерік. 7. Абырой, атақ, даңқ, дәреже. 9. Аспан әлемі, біртұтас әлем.

4-тапсырма. Тоқтар Әубәкіров туралы түсірілген «Биіктерді бағындырған» атты деректі фильмді көріп, «Адамның еркі, тек қана берік адамның еркі – ғаламат күш» тақырыбында эссе жазыңыз («Ozin-ozi-tanu.kz» интернет-порталы).

5-тапсырма. Төменде берілген суретті түрлі-түсті бояумен бояп, жағдаят жазыңыз.

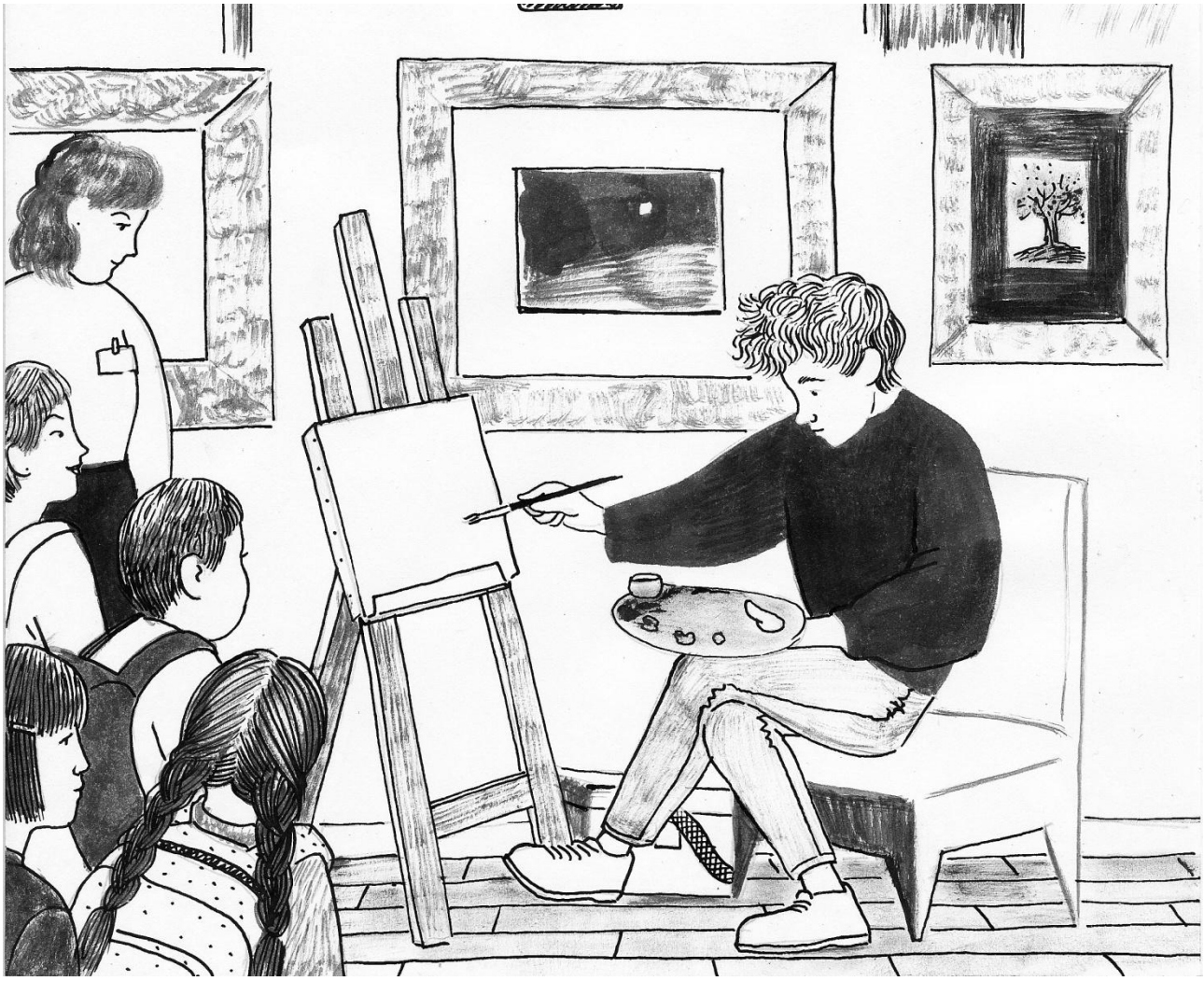

3–4 сабақтар
МАҒЫНАЛЫ ӨМІР

Неге біз алға, үнемі алға ұмтыламыз?
Өйткені өмірдің мәні – тек жаңалық ашу ғой.
Л.Н.Толстой

1-тапсырма. Мәтінді оқып шығып, адамның өзін-өзі тануы, өмірдің мәні туралы өз тұжырымдарыңызды жасаңыз. Өмірмен байланысты мысалдар келтіріп, кестені толтырыңыз.

Ақселеу Сейдімбек

Жерден бауырын көтерген адамзат әулеті өзін-өзі тануға талпынуын бір сәт тоқтатқан емес. Күн мен түннің, ыстық пен суықтың, ақ пен қараның, жер мен көктің кереғарлығы сияқты, таным жолында да даналық пен шалалық, махаббат пен ғадауат мәңгілік текетірес күй кешіп келеді. Сөз жоқ, көзді ашып, көкірекке сенім ұялатқан талай-талай тарихи кезеңдер адамзат әулетінің басынан өтті. Өмірдің мәні мен сәні, адам-құдіреттің тарихи-әлеуметтік болмысы сараланып, талай шындықтың шалғайына қол тиді. Әрбір кез-кезең өзіндік сыр-сипатын көлденең тартады. Адам мен адам, адам мен қоғам, адам мен адамзат туралы әр уақыттың өзі шешер түйіндер бар. Әр кез-кезеңде уақыттың өзі тудырар махаббат пен ғадауаттың[1], даналық пен шалалықтың бітіспес күресі бар.

Менің пікірім	Өмірмен байланысты мысалдар

[1] Мұсылман діні жолындағы қасиетті соғыс.

2-тапсырма. «Өмірдің мәні неде? Не үшін өмір сүремін?» тақырыбына эссе жазып, мазмұнына байланысты сурет салыңыз.

3-тапсырма. Төменде берілген сөздер мен сөз тіркестерін пайдаланып, өмірі өнегелі, мағыналы тұлғаға мінездеме беріп, оның портретін жасаңыз.

Тиісті сөздер мен сөз тіркестері: мақсат, бейімділік, зеректік, қызығушылық, сүйіспеншілік, ізгілік, мүмкіндік, болашақ, рухани, игілік, адамзат бақыты, зерттеу, өзін-өзі жетілдіру, мәнді өмір, адам болу.

4-тапсырма. Құрбы-құдастарыңыздың арасында «Адамға ең қымбаты – өмір, өмір сүруге асығу керек» (*Н.А.Островский)* тақырыбында төменде берілген сұрақтар бойынша сауалнама жүргізіңіз. Сауалнама нәтижесін «Менің құрдастарым» жобасына сәйкестендіріп жазыңыз.

1. Сіз не үшін өмір сүресіз? Сіз үшін өмірдің мәні неде?
2. Сіздің өміріңіз бүгінгі күнге қалай сәйкес келеді?
3. Қандай сәттерде шынымен өмір сүріп жатырмын деп ойлайсыз? Осы минуттар, сағаттар, күндер неден тұрады?

4. «Адамға ең қымбаты – өмір, өмір сүруге асығу керек» деген пікірмен келісесіз бе? Неліктен?
5. Кімді сүйесіз? Кімге немқұрайды қарайсыз және неліктен?
6. Сізді қатты толғандырған, ой салған не? Мүмкін ол сырт көзге білінбесе де, жаныңызды ауыртып, өміріңізді күрт өзгерткен нәрсе шығар?
7. Сіз әлемді қалай өзгертер едіңіз?
8. «Адамның өмірінде алға қойған мақсаты адамға кез келген жағдайда көмектеседі» деген тұжырымға қалай қарайсыз?
9. Байлық, жақсы жұмыс, отбасы адамды әрқашан да бақытты жасай ма?
10. Ақша мен билік адам өмірінің мәні бола ала ма? Ойланыңыз: байлық – өз арманыңның орындалып, мақсатқа жетудің құралы ма?
11. Өзбетіңізше ойланып, тиісті шешім қабылдай алатындығыңызға сенімдісіз бе?
12. Сіз өзіңізді тұлға деп санайсыз ба? Қандай жағдайда болсын тәуелсіз тұлға болып қалуға күшіңіз жете ме?

5-6 сабақтар
АДАМ ОЙЫНЫҢ, СӨЗІ МЕН ІСІНІҢ БІРЛІГІ

Адамның жақсы өмір сүруіне үш сапа негіз бола алады,
олар барлығынан басым болатын – адал еңбек,
мінсіз ақыл, таза жүрек.

Шәкәрім

1-тапсырма. Адамгершілікке қатысты төменде берілген түйінді ой-тұжырымдарды оқып, оларды біріктіретін ортақ ойды жазыңыз.

- *Әл-Фараби:* «Адам алдымен ойлы, парасатты болуға, ақыл-ойдың жан-жақты дамуына көңіл бөлуі қажет. Шын мағынасындағы білімділік – тамаша адамгершілік сипат».
- *Махатма Ганди:* «... адамның өзін-өзі тазарту жолы азапты да ауыр жол. Кіршіксіз тазалыққа жету үшін оның ойында, сөзі мен ісінде әділдік болып, махаббат пен ғадауат, жақындық пен жаттық секілді кереғар құмарлықтардан жоғары тұруы керек».
- *Шәкәрім:* «Адамға адамшылық неге керек? Адамшылықтың негізгі тірегі – рақымшылық, мейірім емес пе?! Ендеше рақымсыз, мейірім таратпай қалай өмір сүруге мүмкін? Біреуге жаны ашып, жәрдем қылмай өткен адам құлаған бір бәйтерек емес пе?!»
- *Ыбырай Алтынсарин:* «Адамгершілік жолындағы жеті жақсы қасиет:
  Бірінші: Имандылық.
  Екіншісі: Жоғарғы әділдік.
  Үшіншісі: Адалдық, ақкөңілділік.
  Төртіншісі: Сыпайылық, момындық.
  Бесіншісі: Адал ниетпен өсиет беру.
  Алтыншысы: Жомарттық, қайырымдылық.
  Жетіншісі: Дұрыс заңдылық».
- *Мырзагелді Кемел:* «Адамгершілік – деген ұлы сөз. Адамның игі іс-әрекеті, еңбек, достық, татулық – осының бәрі адамның адамгершілік қасиеті. Адамгершіліктің биіктігі адамдық ардың биіктігінен, адамдық арнамысты ардақтай білуден, әр уақытта жақсылық жасауға ұмтылудан көрінеді».

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

2-тапсырма. «Ойға алғанның бәрін адамның ынта-жігерімен жүзеге асыруға болады» деген халық даналығын «көзқарас–себеп–мысал–қорытындылау» әдісімен талқылап жазыңыз.

3-тапсырма. Берілген сөзтізбекте қажет әріпті орнына қойып, дұрыс шешіңіз.

	д		м	н		ң						
	д		м	г		р	ш		л		г	
ж		қ	с									
	с	т		з	д		н					
б		л		д		.						

4-тапсырма. Берілген ой-тұжырымды мұқият оқып шығыңыз. Сұрақтар бойынша өз пікіріңізді білдіріп, «Менің құрдастарым» жобасының күнделігіне жазып қойыңыз.

Адам тек өз қарабасының қамы, мұң-мұқтажы жайлы ғана емес, бақытты өмір сүрсем деген жұпыны талап-тілегінен бастап, өз ортасы, төңірегі, елі, жері, жарық дүние, бүкіл әлем тағдыры туралы ойланған.

Зейнолла Серікқалиұлы

- Ал сізді толғандыратын басты мәселе қандай? Өмірде өзіңізді қатты толғандырып, ой салған не? Мүмкін ол сырт көзге білінбесе де, жаныңызды ауыртып, өміріңізді күрт өзгерткен нәрсе шығар?
- Бұл мәселені шешудің жолдары туралы ойландыңыз ба? Өзбетіңізше ойланып, тиісті шешім қабылдай алатындығыңызға сенімдісіз бе?
- Ойыңыздың, сөзіңіз бен ісіңіздің бір жерден шығуы үшін қандай қасиеттердің болуы тиіс деп санайсыз?

5-тапсырма. Суретті мұқият қарап шығып, жағдаят жазыңыз.

7–8 сабақтар
ДАНАЛЫҚТЫҢ САРҚЫЛМАС КҮШІ

Әр халықтың өміріндегі терең имандылық пен рухани негіздерге – дәстүрлерге назар аудару керек. Оның халық өміріндегі рөлі еш даусыз.

Нұрсұлтан Назарбаев

1-тапсырма. Мәтінді көңіл қойып оқып шығып, берілген сұрақтарға жауап жауап жазыңыз.

Әлемге деген соңғы сый

Колумбияның ұлы жазушысы Габриэль Гарсиа Маркес қоғамдық өмірден қол үзді: лимфа түйіндері ісігінің асқынуы. Бүкіл жер шарындағы көптеген достарына өзінің қоштасу хатын арнайды. Бұл хат өмірдегі тамаша адам және өз ісінің нағыз шеберінің адамзатқа жолдаған соңғы сыйларының бірі.

Габриэль Гарсиа Маркес

Мен қаншама нәрсені сендерден үйрендім, Адамдар! Мен әр адамның тау шыңында өмір сүргісі келетінін, ал шын бақыттың түсіп келе жатқан жолда болатынын білмей-ақ өмір сүре беретінін ұғындым. Мен адамның сол адамның төбесінен биікке шығуына көмектескен жағдайда ғана қарауға құқығы бар екенін түсіндім. Және сендерден үйренетін қаншама нәрсе бар екен әлі, адамдар!

Әрқашан сезінгеніңді ғана сөйле және ойлағаныңды ғана істе. Егер мен сенің есіктен соңғы рет шығып тұрғаныңды білсем, онда мен сені қатты құшақтап, ұзағынан сүйіп және өзіме қайта-қайта шақыра берер едім. Егер мен сенің даусыңды соңғы рет естіп тұрғанымды білсем, онда мен қайта-қайта тыңдай беру үшін сен айтқанның бәрін таспаға жазып алар едім. Егер мен сені соңғы рет көріп тұрғанымды білсем, онда мен «Мен сені жақсы көремін!» деген сөздерді айтар едім.

Әрқашан ертеңгі күн бар. Бәрін дұрыстау үшін Өмір бізге тағы да бір мүмкіндік береді. Егер қателесіп тұрсам және осы күн ғана өмірім қалса, онда мен саған өзімнің қалай қатты жақсы көретінімді, ешқашан жадымнан шығармайтынымды айтқым келеді.

Еңбектеген бала да, еңкейген шал да ертеңгі күннің атар-атпасын білмек емес. Бүгін өзің жақсы көретін адамдарды соңғы рет көріп тұрған болуың мүмкін. Ендеше, еш нәрсені күтпе. Бәрін қазір жаса.

- *Г.Маркес айықпас дертке ұшыраганын сезінгеннен кейін, өзі үшін қандай жаңалық ашты?*
- *Бұл хат неліктен ұлы шебердің «Әлемге деген соңғы сыйы» деп аталады? Бұл сыйдың адамзат үшін құндылығы неде?*
- *Әрбір адамға «осында» және «қазір» өмір сүру қажеттігін хатта не дәлелдейді?*
- *«Шынайы бақыт оны таудан түсерде күтіп тұрғанын білмей, әркім таудың шыңында өмір сүргісі келеді» дегенді қалай түсінесіз?*

2-тапсырма. Өтілген тақырыпқа байланысты сөздерді еске түсіріп, «Даналық» сөзжұмбағын шешіңіз.

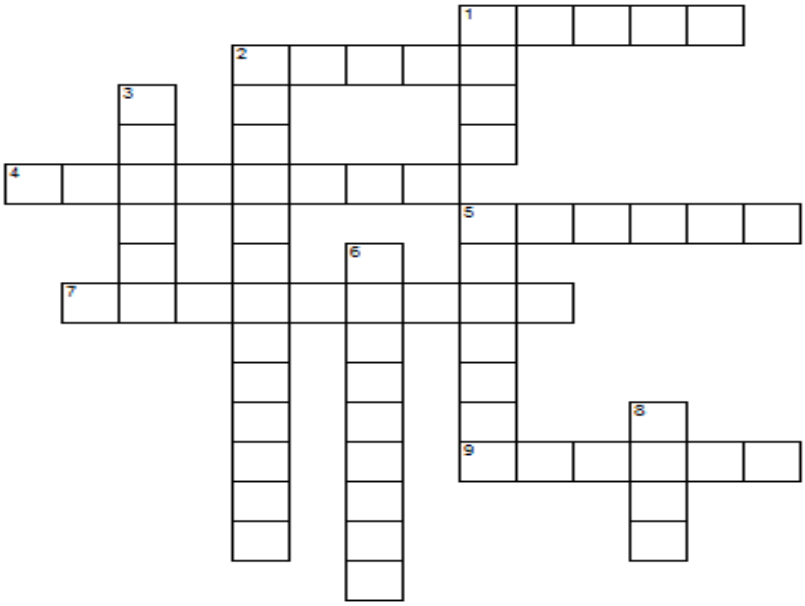

Көлденеңінен	Тігінен
1.Кейінгі ұрпаққа айтылған ақыл-кеңес, ғибрат, өнеге. 2.Түрліше түсінудің әсерінен болатын түсінік, ұғым, ой. 4.Күнделікті іс-әрекет, өмір, тірлік. 5. Әдетке айналған салт-сана, ғұрып. 7. Толып жетілу, кемелге келу. 9. Асыл мұра, рухани байлық.	1. Тірі организмнің тіршілік ету мерзімі, ғұмыр. 2. Құштарлық, ынтықтық көңіл-күй. 3. Тәртіп пен мінез-құлық дағдысы. 5. Кемеңгерлік, данышпандық. 6. Жалпыға бірдей қалыптасқан қоғамдық дәстүр, жөн-жора. 8. Біреу шығынға, ауыр жағдайға ұшырағанда ел жиып беретін көмек, жәрдем.

3-тапсырма. «Даналық» тақырыбына синквейн жазыңыз. Синквейн – бес жолдық өлең түрі, оның құрылымы төмендегідей:

1-жол – сипатталатын нәрсе, зат есім;

2-жол – сол зат есімді сипаттайтын 2 сын есім;

3–жол – осы зат есімнің әрекетін білдіретін 3 етістік;

4-жол – зат есімнің мағынасы туралы негізгі ойды білдіретін 4-6 сөзден тұратын сөйлем;

5-жол – зат есімнің синонимі.

4-тапсырма. Сөзтізбекті дұрыс шешсеңіз, Жүсіп Баласағұнның қанатты сөзін оқи аласыз. Халық даналығының, салт-дәстүрлердің өзіңізді-өзіңіз танып, тәрбиелеудегі алатын рөлі туралы ойыңызды «Менің құрдастарым» жобасының күнделігіне жазыңыз.

П		р		с		т	-			
қ		р		ң	ғ		д		ғ	
ш		р		қ	.					

5-тапсырма. Дұрыс деп тапқан жауаптарды белгілеңіз.

1-тест

Адамның бойындағы қандай қасиеттері оны абырой биігіне көтеріп, дұрыс әрекетке жетелейді?

а) Ақылдылығы, білімділігі, жауапкершілігі.
ә) Тәкаппарлығы, көңілшектігі, менмендігі.
б) Сыртқы тартымдылығы, зеректігі, бауырмалдығы.

2-тест

Сіздіңше, өмірдің мәні –

а) әрбір күнді ұмытпастей етіп өткізу.
ә) риясыз қызмет ету арқылы өзін де, өзгелерді де шаттыққа бөлеу.
б) өзінің мүддесін ғана ойлау.

3-тест

Адамның рухани дамуына даңғыл жол неден басталады деп ойлайсыз?

а) Терең білімнен, қабілет пен дарыннан.
ә) Ата-ананың мансабы, лауазымы мен байлығынан.
б) Ар-ұят тазалығы, адамдық қадір-қасиет пен кісілік келбетінен.

4-тест

«Өмірдегі ең мардымсыз игілік – байлық, ең зор игілік – даналық» деген ой-тұжырымға көзқарасыңыз қандай?

а) Әрине, байлық-бір күндік, ал даналық - мың күндік, себебі бұл өмірлік тәжірибе.
ә) Қолында байлығы бар адам – дана адам.
б) Даналық деген кітаптан оқып алатын нәрсе ғой, ал байлыққа қол жеткізу оңай емес.

ЖОБА КҮНДЕЛІГІ

Сыныппен бірлесіп жобаның тақырыбын, мақсатын, міндеттері мен орындалу кезеңдерін жазыңыз.

Жобаның тақырыбы:

_____
_____
_____
_____
_____

Жобаның мақсаты:

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Жобаның міндеттері:

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

Жобаның орындалу кезеңдері:

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

II тарау
АДАМ БОЛАМ ДЕСЕҢІЗ...

9-10 сабақтар
АДАМНЫҢ АДАМГЕРШІЛІК ҚАСИЕТТЕРІ

Адамның адамшылығы ақыл, ғылым,
жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы,
жақсы ұстаздан болады.

Абай

1-тапсырма. Кестеде берілген ұғымдар мен олардың анықтамаларын салыстырып, әрбір ұғымның өзіне сәйкес келетін анықтамасын сызықпен белгілеңіз.

Ұғымдар	Анықтамалары
1.Адалдық	а)Үлгілі, өнегелі, тәрбиелі.
2.Парасаттылық	ә) Мейірімділік, қайырымы молдық.
3. Тәлімді	б) Адамға тән байыптылық, байсалдылық.
4.Қайырымдылық	в) Адамның таза ниеті, имандылық қасиеті.
5.Кеңпейіл	г) Барын аямайтын, молшылықты ұнатушы.

2-тапсырма. Берілген жағдаятпен танысып шығып, сұрақтарға жауап беріңіз. Өзіңіздің ой-тұжырымдарыңызды «Менің құрдастарым» жобасының күнделігіне толтырып жазыңыз.

Елдос жаңа физика-математика мектебінің 10 сынып оқушысы болып осы жаңа оқу жылын бастады. Жаңа сыныптастарымен жақсы тіл табысты, қарым-қатынас құрды. Бірақ, бұл көпке ұзамады, бір-екі айдан соң, Елдостың қасына барып сырласатын достары жоққа жуық болғаны көзге түсті. Бір күні физика сабағында бір теорияның мән-мағынасы жайлы Елдостың мінсіз жауабынан соң, мұғалім оған бұл тақырып бойынша ғылыми жоба дайындауға ұсыныс жасады. Елдос бас тартты. Бұл жауап мұғалімді таңғалдырған жоқ, себебі қорытынды бақылауға көп уақыт қалмаған еді, мүмкін оның ұсынысы баланың жоспарларын бұзатын шығар. Бірақ өз шешімін жұмсарту үшін, Елдос ұсыныс жасады:

«Бұл жобаның қажеті, пайдасы қандай? Сіз менің қабілеттерімді көрдіңіз – сол жеткілікті, ал мыналар үшін (ол сыныпқа қарай қолын сермеп), қажеті шамалы, олар ондай ақылды теорияны түсінбейді» – деп, менсінбеушілік танытты.

1. Бұл жағдаяттан сіз Елдостың қандай қасиеттері жайлы мәлімет алдыңыз? Оның сыныптастарымен қарым-қатынасы қандай деп ойлайсыз?

2. Елдостың өзіне-өзіне баға беруі жайлы не айтасыз? Оның бойындағы бұл қандай қасиет? Өз сыныптастарыңыздың арасында осындай балалар бар ма?

3. Сіз өз өміріңізде осындай оқиғаның куәсі болдыңыз ба? Тұлғаның адамгершілік қасиеттерін дамыту үшін осы мінез-құлық моделі неліктен қауіпті?

4. Сіз өз сыныптастарыңыздың болашағын қалай елестетесіз?

3-тапсырма. Мақалдарды аяқтап жазыңыз және оларды біріктіретін идеяны табыңыз.

- Адамның ұяты бетінде , ...
- Қайырымдылық жасасаң, ...
- Адамгершілік болмай, ...
- Айырылмастай досыңа, ...
- Өзіңді өзің сыйламасаң, ...
- «Сіз» деген – әдеп, ...
- Ұлық болсаң, ...
- Кішіпейілділік – ... .

4-тапсырма. Сөздер шоғырын мұқият қарап шығыңыз. Оларды мағынасына қарай орнын тауып қойсаңыз, заманымыздың заңғар жазушысы Мұхтар Әуезов туралы екі сөйлем оқуға болады. Бұл қандай сөйлемдер? Айтылған ойды одан әрі өрбітіп, бүгінгі өмірмен байланыстырыңыз.

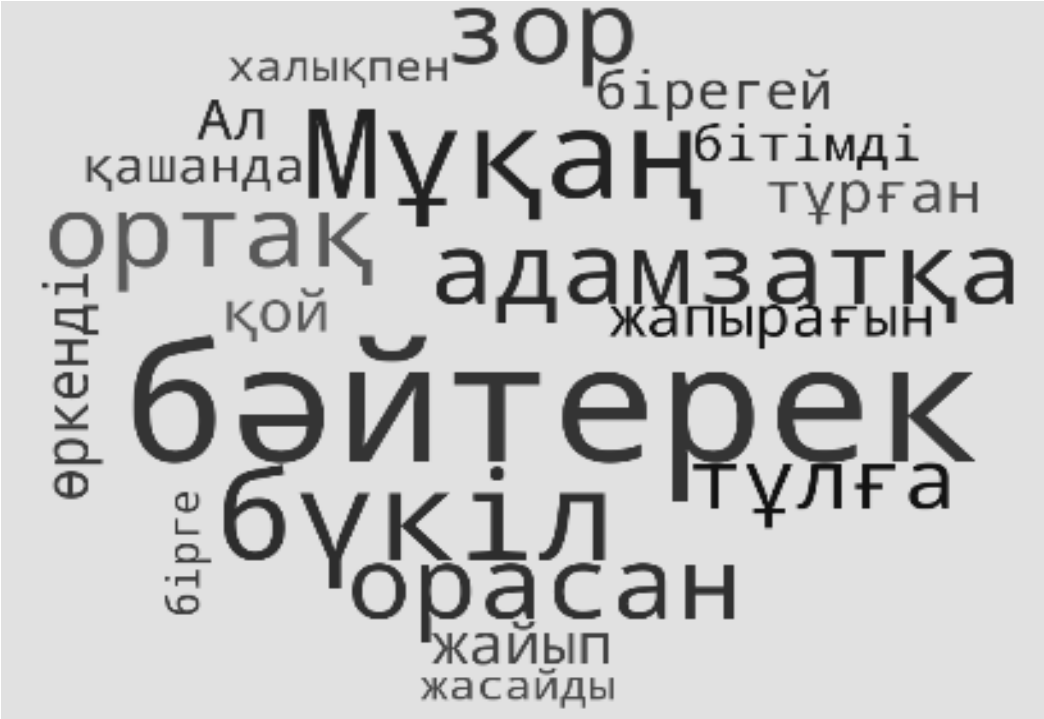

5-тапсырма. Төмендегі әңгіме үзіндісін оқып шығыңыз. Сыныптастарыңыздың күнделікті өмір тынысы, демалысы, қызығушылықтары туралы өздеріңіз байқаған деректерді «Менің құрдастарым» жобасына сәйкестендіріп, Жоба күнделігіне толтырыңыз.

Өтеген Күмісбаев

Біз жас едік-ау. Дариға-ай, біз сол уақытта қандай күйде едік. Көзге жаңа жайқалған қыр қызғалдақтарын әкеліңізші. Қуансақ шын қуанып, жыласақ шын жылайтын кезіміз еді. Ақындардың өлеңдерін жатқа айтып жарысатынбыз. Бұрынғы Виноградов көшесіндегі жатақханамыз кештер бойы жырмен, күймен, бимен тербетіліп жатушы еді. Ізденіп оқушы едік, кітапханалардан шықпаушы едік. Бір бөлке нанды бес студент бөліп жеп, университетке асығушы едік.

11-12 сабақтар
ӘЙЕЛДІҢ ОРНЫ, РӨЛІ

Не іске де әйел араласса, бәрі жақсы аяқталатынына сенімдімін. Әйел әлемді басқаратынын түсіндім.

Габриэль Гарсиа Маркес

1-тапсырма. Төменде берілген қанатты сөздерді мұқият оқып, мәнмағынасын түсіндіріп жазыңыз.

- *Халық даналығы:* «Гүл өссе - жердің көркі, Қыз өссе - елдің көркі».
- *Халық даналығы:* «Жақсы қыз - жағадағы құндыз, Жақсы жігіт - төбедегі жұлдыз».
- *Халық даналығы:* «Ақылды қыз білімге жүгірер, Ақылсыз қыз сөзге ілігер».
- *Мұхтар Әуезов:* «Әйел-ана бір қолымен бала тербетсе, бір қолымен әлемді тербетеді».
- *Пьер де Бомарше:* «Табиғат әйелге былай дейді: қолыңнан келсе сұлу бол, қаласаң дана бол, ал саналы, ақылды болуға міндеттісің».

2-тапсырма. Өздеріңіз оқыған кітаптар, көрген фильмдер бойынша «Әйелдің жүрегі – әлемнің тірегі» тақырыбында эссе жазыңыз.

3-тапсырма. «Біздің сыныптың қыздары» тақырыбына таныстырылым даярлаңыз.Сыныптас қыздардың қызығушылықтары, жетістіктері, ұмтылыс, мақсаттары туралы айтыңыз. Олардың болашағын қалай елестетесіз? Жинақтаған материалдарыңызды «Менің құрдастарым» жобасымен сәйкестендіріңіз.

4-тапсырма. Сөзтізбектегі әріптерді тауып, орнына қойсаңыз, мақалды оқуға болады.

1. Туынды сын есім. 2. Зат есім (Атау септік). 3.Зат есім (Барыс септік).
4. Етістік (Есімше тұлғасы. 5. Туынды сын есім. 6.Зат есім (Атау септік).
7. Зат есім (Барыс септік). 8. Етістік (Есімше тұлғасы).

	қ		**л**	**д**			**қ**		**з**		**б**		**л**		**м**	**г**			**ж**		**г**		**р**		**р**	
1							**2**				**3**								**4**							
	қ		**л**	**с**		**з**		**қ**		**з**		**с**		**з**	**г**				**л**		**г**		**р**	**.**		
5								**6**				**7**							**8**					**.**		

5-тапсырма. Екінші дүниежүзілік соғысының қазақтан шыққан жалғыз әйел-ұшқышы, жауынгер, батыр, Қазақстан Республикасының Халық Қаһарманы Хиуаз Қайырқызы Доспанова туралы түсірілген деректі фильмдерді («ozin-ozi-tanu.kz» интернет-порталы) тамашалап, «Қазақтың қанатты қызы» тақырыбында эссе жазыңыз.

13-14 сабақтар
ЕР АДАМ – ПАРЫЗДЫ, ЖАУАПКЕРШІЛІК ПЕН ТӘРТІПТІ ІСКЕ АСЫРУШЫ

Ер жігітке жарасар,
Қолына алған найзасы.
Би жігітке жарасар,
Халқына тиген пайдасы.

Бұқар жырау Қалқаманұлы

1-тапсырма. Төменде берілген сұхбаттан үзіндіні мұқият оқып шығып, ер адамның отбасы үшін жауапкершілігі туралы ойды «Арлы азамат болу– парызым» тақырыбында өрбітіп жазыңыз.

Мамытбек Қалдыбай

– Бауке, сіздің өміріңіз өте күрделі болды ғой. Әртүрлі оқиғаны бастан кештіңіз, әртүрлі кісілермен кездестіңіз. Бір білгім келетіні, адам бойындағы қандай қасиеттерді жоғары бағалайсыз?

– Адамгершілікті, намысты жоғары бағалаймын. Ой, мынау адам емес екен деген, түсінсең, өте ауыр. Намыс деген сөз өз орныңды біліп, қатарыңнан қалма, қолыңнан келсе, жақсылық істе, мысал боп жүр, жамандық істемегін деген сөз.

– Е, намысы жоқ, арсыз екен. Бірге өсіп ек, намысым келіп отыр, –деп ыза болатындар бар. Бұл - дұрыс. Біреулер намыс деген жалғыз соғыста керек деп ойлайды. Ол - қате.

– Адамның қандай қасиетін жек көресіз?

– Ең кешірмейтінім – опасыздық, тұрақсыздық. Оны кең түсіну керек. Өмір мың құбылмалы. Қиын жағдайда ол тұрақсыз болып шығуы мүмкін. Опасыздық – сұмдық сұмпайы іс. Опасыздық та отбасынан басталады. Отбасындағы ырың-жырыңнан қай бір дені түзу адам шығады. «Қыз күнінде қыздың бәрі жақсы» дегендей, бала кезде баланың бәрі сүйкімді. Өскенде өзгереді. Кейбіреу туған баласының алдында аталық, аналық парызын орындай алмай жүр. Ол бүгін ғана емес, бұрын да болған.

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

2-тапсырма. Мәтінді оқып шығып, «Мен жарық дүниеде не үшін өмір сүремін?» тақырыбында эссе жазыңыз.

Василий Сухомлинский

Сен он алты жасыңда-ақ өзіңе: «Мен жарық дүниеде не үшін өмір сүремін?» деген сұрауды қоя білуге тиіссің және бұған азаматқа лайықты жауап бере білуге тиістісің. Он алты жасыңда сен өткен жолыңа қарап тұрып, өз еңбегіңнің жемісін көруге, өз өміріңнің алғашқы қорытындысын шығаруға тиістісің. Сен болашақ еңбеккер ғана емессің, сонымен бірге болашақ жауынгерсің де. Кішкентай кезіңнен-ақ өзіңді әскери қызметке даярлай біл. Төзімді әрі шыдамды бол, қиыншылықтардан қорықпа.

3-тапсырма. Кестедегі әріптерден тақырыпқа байланысты сөздерді тігінен, көлденеңінен және қиғашынан тауып белгілеңіз. Қажет сөздер: *тәртіп, жауапкершілік, намыс, борыш, абырой, қаһарман, батырлық, парыз*.

С	Ф	О	В	Й	Э	М	Ь	С	Ф	Й	Ь	Ь	Э	Ё	Л	Г	П	Т	З	М	Ш	Н	Т	Н
У	В	В	А	С	К	У	И	Ъ	Х	Ч	Я	Ц	Щ	Д	П	Ъ	Щ	Я	К	Р	Я	А	П	Д
Р	Щ	Ю	Й	Е	Я	Ю	Э	Ш	Д	Н	А	М	Ы	С	Ч	П	Ф	Д	Н	Ъ	З	З	Қ	Л
Ш	Б	З	З	Щ	З	Щ	Б	Х	Д	Г	Ё	Й	Ж	З	П	М	З	Ч	Е	В	П	Ю	А	Щ
О	О	П	П	П	Ё	З	В	Ч	Н	Ы	Ё	Д	А	Ё	О	У	Ф	К	Щ	Я	У	З	Һ	М
Е	Р	М	П	А	О	Й	К	Ж	С	Б	Е	М	У	Ь	И	Х	А	Л	Л	З	П	Я	А	Х
И	Ы	Е	И	К	Р	Р	Д	Ь	Т	Я	Б	Т	А	Ы	Ф	Ш	Ь	А	Е	Ш	Е	Ё	Р	Р
П	Ш	М	Э	С	Д	Ы	Ш	И	Г	Й	К	Ә	П	Ы	С	В	Х	Л	Б	Б	Б	Ю	М	Б
Ы	Д	В	Ш	Ы	Э	И	З	Л	Ы	Ю	Э	Р	К	Ю	Ь	Б	Э	Я	В	Ы	Х	Ю	А	Ж
О	В	Ю	К	Н	Ь	Ж	Ш	Ь	Л	О	У	Т	Е	Д	Ч	Ж	М	С	М	Е	Р	Ш	Н	Й
У	Ц	М	Ю	Т	Г	М	С	Ш	Р	Ё	Ч	І	Р	Р	П	Ц	Э	Т	Ы	Н	С	О	О	Я
П	Ц	Я	И	В	Й	Я	Б	Р	Ш	Ж	Ю	П	Ш	Ъ	П	Л	Л	Ы	Ж	Э	Ч	Ш	Й	Я
Ф	Э	Ь	Ъ	К	Ы	Э	Ё	У	В	Р	Е	О	І	Ц	Х	О	Д	Е	Й	С	О	О	Я	Х
Э	Ш	Ц	Х	У	Ё	Т	Й	Ъ	Ъ	Т	К	Ж	Л	В	Г	Л	Ч	П	Ш	К	В	Л	Й	Ю
С	М	М	П	К	Б	С	И	Ш	О	Ф	Ч	К	І	Т	О	Р	Ё	Г	Д	Х	Ж	Й	Н	К
К	Ш	И	М	Р	Д	Е	Л	Д	Г	Д	С	З	К	Х	Х	Ц	Н	Б	Ю	З	Ю	Щ	П	Ц
Я	М	Ш	О	Ч	Н	Р	Б	А	Т	Ы	Р	Л	Ы	Қ	Ф	Ф	Л	Ж	А	Г	Х	О	У	Г

4-тапсырма. Қазіргі заманның ер азаматының ауызша портретін жасаңыз. Оған қорғаушының көзімен қарап, қазіргі уақыттағы замандас, құрдасқа тән адамгершілік жақсы қасиеттерді, содан кейін кейіпкеріңізге прокурордың көзімен қарап, оның бойындағы түзетуге тиіс қасиеттерін анықтаңыз. Қорытындысында портрет кейіпкеріне деген өз пікір, қарым-қатынасыңызды білдіретін шешім шығарып, «Менің құрдастарым» жобасының күнделігінде көрсетіңіз.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

15-16 сабақтар
АДАМНЫҢ ЕРКІНДІГІ

Ең тамаша әрекет – бақытқа қол жеткізетін еркіндік.

Әл-Фараби

1-тапсырма. «Менің еркін болғым келеді». Еркіндікті екі түрлі түсінуге болады: бір нәрседен «азат, еркін, тәуелсіз болу» және бір нәрсе үшін «еркін, азат, ерікті болу». Сіз үшін осы екі ұғым нені білдіретіні туралы ойланып, кестені толтырыңыз.

Менің еркін болғым келеді.	**Неден еркін болғым келеді?**	**Не үшін еркін болғым келеді?**

2-жаттығу. Күнделікті өмірде еркін адам ретінде не істей алатыныңыз туралы ойланып, монолог даярлаңыз. Өз монологіңізді мына сөздермен бастаңыз: *Еркін адам ретінде мен ...*

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

3-тапсырма. Жақсылық Үшкемпіров туралы түсірілген фильмдердің біреуін көріңіз («ozin-ozi-tanu.kz» интернет-порталы). Төменде берілген мәтін үзінділерін пайдаланып, кейіпкердің бойындағы жалпыадамзаттық құндылықтардың жарыққа шығуына қандай қасиеттері себеп болғанын түсіндіріп, жазыңыз. Өз пікіріңізді сыныптастарыңызбен талқылаңыз.

- *Несіп Жүнісбай*: «Жақсылықтың бойындағы өршіл рух, қайтпас қайсар мінез, тынымсыз іздену, шүмектеп төгілген тер, алапат күш қазақ баласының алар асуын асқақтатты».
- *Талғат Сүйінбай:* «1951 жылы дүниеге келген, 48 келі салмақ дәрежесінде Мәскеу Олимпиадасында атой салған Жақсылық Үшкемпіров ол кезде ақша үшін емес, абырой үшін белдескенін айтады. Жақаң тіпті салмақты бір қалыпта ұстап тұру үшін он бес жыл бойы түйір нан да ауыз тимепті. Спорттық бапта болу, салмақты ұстап тұру қаншалықты мехнаты мол тірлік десеңізші…».

- *Жақсылық Үшкемпіров:* «Менің қуанышымда шек жоқ. Тұғырдың ең биік сатысында тұрғанымда осының бәрі түс секілді болып кетті. Қаншама жылдар… ауыру, жарақаттар, физикалық және психикалық қысым. Соның барлығының өтеуі – осы сәт».
- *Жақсылық Үшкемпіров:* «15 жыл күрестім, 20 жыл кәсіпкермін – 35 жыл тек сабыр мен шыдамды серік еттім».
- 2017 жылғы 15 желтоқсанда классикалық күрестен әлем, Олимпиада чемпионы Жақсылық Үшкемпіров «Қазақстанның Еңбек Ері» атағын алды! Бұл жоғары марапатты Ақордада Президент Нұрсұлтан Назарбаев тапсырды.

4-тапсырма. Сіз өзіңіздің ойыңыздағы еркін адамның эмблемасын салыңыз. Суретке тұлғаның еркіндігін білдіретін символдарды енгізіп, сәйкес ұран ойлап табыңыз. Шығармашылық жұмысыңыздың нәтижесі ретінде таныстырылым даярлаңыз. Адамға риясыз сүйіспеншілік танытатын ұрпақтың өкілі ретінде адамзат үшін не істей алатыныңызды Жоба күнделігіне жазыңыз.

5 -тапсырма. Дұрыс деп тапқан жауаптарды белгілеңіз.

1-тест

М.Пришвиннің «Асқан ұлы бақыт – өзін ерекше санамай, барлық адамдар сияқты болу» деген тұжырымына сәйкес адам бойында қандай қасиеттер болуы керек деп санайсыз?

а) Адамгершілік, адалдық, қарапайымдылық.
ә) Ақкөңілділік, бірбеткейлік, өзімшілдік.
б) Байыптылық, байсалдылық, жомарттық.

2-тест

«Әйел-ана бір қолымен бала тербетсе, бір қолымен әлемді тербетеді» деген қанатты сөзді кім айтқан?

а) Ғабит Мүсірепов.
ә) Ғабиден Мұстафин.
б) Мұхтар Әуезов.

3-тест

«Күшіне сенген адам ғана мақсатына жете алады» деген ой-тұжырымға көзқарасыңыз қандай?

а) Дұрыс айтады, ең алдымен адамға күш керек.
ә) «Білегі күші бірді жығар, білімі күшті мыңды жығар» деген халық даналығын есте сақтау керек.
б) Адамның қара күшінен гөрі амал-айласы мықты болу қажет.

4-тест

Еркіндік дегенді қалай түсінесіз?

а) Еркіндік, ең алдымен жауапкершілік, қажеттілікті түсіну.
ә) Адамның кез келген іс-әрекетінің еркін, тәуелсіз болуы.
б) Адамның өмір сүру салтының, қызметінің белгілі бір шектен шықпауы.

III тарау
АДАМ ЖӘНЕ ӘЛЕМ

17-18 сабақтар
ОТБАСЫ ТАТУЛЫҒЫ – ҚОҒАМДАҒЫ ТАТУЛЫҚ

Балаға берілетін бірінші тәрбие ата-анасын, туған-туысын, жолдасын сыйлауға үйретуден басталады.

Ы.Алтынсарин

1-тапсырма. «Қамқор әке», «Мейірімді ана», «Ақылды бала» тақырыбында өз ойларыңызды постерге салып, қорғаңыз.

2-тапсырма. Мәтінді мұқият оқып, ондағы негізгі ойды анықтап, өз тұжырымдарыңызды жасаңыз.

Отбасы ошағы

(Аңыз әңгіме)

Ертеде бір ауылда үш жас отбасы өмір сүріпті. Бір кездері ол ауылға бақыт келіп қоныстады. Ол өзінің қай отбасында жарық пен жылу толы болса, сонда қонатынын хабарлады.

Бірінші отбасы өз үйлерін күміске толтырды. Үй жарық болды, бірақ күмістің жарығы үйді жылыта алмады.

Екінші отбасы өз үйлеріне алтынды толтырды. Ол үй жарық бола түсті, бірақ жылулық бәрібір болмады.

Тек, үшінші тапқыр отбасы өз үйлерінің ошағына от жақты. Оның әсерінен үй жарық болып, жылуға толды.

Әрине, бақыт сол үйге мәңгілік қоныстауды ұйғарды. Ол үй иесілерімен бірге баланың дүниеге келуін, әр отбасы мүшелерінің туған күндерін, отбасы құрған күндерін және алтын той күндеріне дейін болуға қалды.

3-тапсырма. «Отбасы – татулық мекені» тақырыбы бойынша ақын, жазушы ретінде өлең, әңгіме құрастырып, суретші ретінде сурет салыңыз.

4-тапсырма. Төменде берілген мақал-мәтелдердің барлығына ортақ ойды жазыңыз.

- «Анасына қарап, қызын ал»
- «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің»
- «Әкеге қарап ұл өсер, шешеге қарап қыз өсер»
- «Ата көрген оқ жонар, ана көрген тон пішер»
- «Гүл өссе – жердің көркі, қыз өссе – елдің көркі»

5-тапсырма. Берілген сурет бойынша отбасы татулығы туралы өз ойларыңызды жазыңыз.

19-20 сабақтар
ҰЖЫМДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ

Ынтымақ жүрген жерде,
Ырыс бірге жүреді.

Халық даналығы

1-тапсырма. Сыныптастарыңыздың алдындағы жауапкершіліктеріңіз туралы тізбектеп жазыңыз.

2-тапсырма. «Алға, командир!» әңгімесінде әсер еткен ойды және өз ұсыныстарыңызды жазып, төмендегі кестені толтырыңыз.

Мәтіндегі маған әсер еткен ойлар	Менің ұсынысым

3-тапсырма. Төменде берілген қасиеттер мен іс-әрекеттердің қайсысы адамдар арасында жақсы қарым-қатынас құруда маңызды деп ойлайсыз? Өздеріңізге маңыздыларынан бастап орналастырыңыз: *құрметтеу, сыйлау, қолдау көрсету, көңілін аулау, демеп жіберу, әдептілік, инабаттылық, шынайылық, ізгі ниет, түсінісу, бағалау, есептесу, санасу.*

4-тапсырма. Суретті түрлі-түсті бояумен бояп, жағдаят жазыңыз.

5-тапсырма. Тақырып бойынша өтілген материалды қайталап, «Ынтымақтастық» сөзжұмбағын шешіңіз.

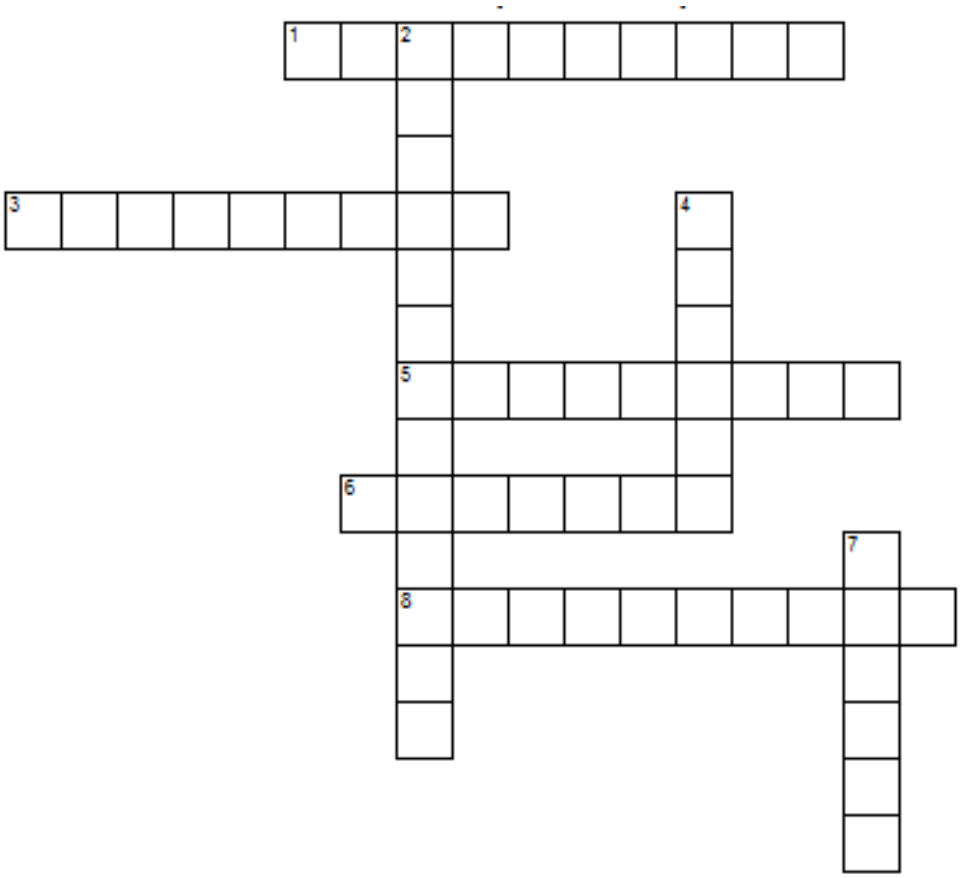

Көлденеңінен	Тігінен
1.Мақсаты бір топ мүшелерінің ынтымақтастық, ұйымшылдық көрсетуі. 3.Тазалық, ой, ниет және амалдардың тұнықтығы. 5. Адамға деген қамқорлықтың белгісі, сыйлау, қадірлеу. 6. Адамдардың бірлігі, сыйласымдылығы. 8. Қарым-қатынас жасауда адамды тыңдап, түсіне білу.	2.Ынтымақтасып біріккен бірауыздылық, іштей байланысты табиғи біртұтастық. 4. Адамдардың бір біріне адал, қалтқысыз сеніп, бір мүдделі, ортақ көзқараста болатын қасиеті. 7. Бірлікке келу, бірге тірлік жасаудың көрінісі, татулықтың белгісі.

6-тапсырма. Ұжымдағы қарым-қатынасты жақсартудың жолдарын көрсететін сахналық көрініс әзірлеңіз. Сыныптастарыңыздың бойынан өздеріңіз байқаған қасиеттер мен құндылықтарды, олардың қызығушылықтарын, мақсаты мен мүдделерін «Менің құрдастарым» жобасының күнделігінде жазып көрсетіңіз.

21-22 сабақтар
ӨЗГЕЛЕРГЕ ҚЫЗМЕТ ЕТУ- ӨЗІҢЕ ҚЫЗМЕТ ЕТУ

Шынайы сүйіспеншілік басқа адамның тағдыры үшін алаңдаған жүректе ғана туындайды.

Василий Сухомлинский

1-тапсырма. «Кеңпейілділік», «қайырымдылық», «жанашырлық» сөздеріне қатысты сөздерді топтастырып жазыңыз.

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

2-тапсырма. «Жақсылық – жан шуағы» тақырыбына қайырымдылық іс-шара жоспарын жасаңыз.

– Жоспарлардың ішінен ең шыншыл және тиімдісін таңдаңыз.

– Іс-шараны іске асырыңыз.

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

3-тапсырма.Төмендегі тапсырма бойынша өз бойыңыздағы жақсы қасиеттердің бірін таңдап, сөйлемді аяқтаңыз. Өз өміріңізден мысал келтіріп, түсіндіріңіз.

Үлгі: Мен жақсылық жасай аламын, себебі мейірімдімін.

1. *Мен жақсылық жасай аламын, себебі...*

4-тапсырма. «Жомарт адам бергенін айтпас» атты тақырыпқа ой-толғау жазыңыз.

5-тапсырма. Суретті мұқият қарап шығып, адамның риясыз қызмет ету қажеттілігі туралы ой-пікіріңізді жазыңыз.

6-тапсырма. Құрбы-құрдастарыңыздың немесе кез келген жасөспірімнің, сыныптасыңыздың өзара қарым-қатынаста достарына, сондай-ақ айналасына қайырымдылық, кеңпейілділік, жомарттық танытып, риясыз қызмет еткен оқиғаларын байқадыңыз ба? Бақылауларыңыздың нәтижелерін «Менің құрдастарым» жобасының күнделігіне жазып көрсетіңіз.

23-24 сабақтар
БАҚЫТ- БІРЛІКТЕ

Адам табиғатқа тәуелді болса,
Табиғат та оған тәуелді.

Анатоль Франс

1-тапсырма. Мәтінді оқып, табиғат пен адам арасындағы үйлесімділік туралы ой-толғау жазыңыз.

Бүкіләлемдік тіршіліктің төрт құдіретті негізі бар. Олар: Күн-ана, Жер-ана, ауа мен су. Адамзат күнделікті тіршілігінде осы төрт құдіретке сүйенеді. Егер осы төрт негіздің біреуі болмаса, тіршілік тоқтайды. Сондықтан адамзат Күнді, Жерді анадай ардақтайды. Күн – барлық тіршіліктің құдіретті тірегі. Оның нұры-сәулесі, құдіретті күші – от. Әлемдегі барлық тіршілік оттың күшімен қозғалысқа түсіп, адам өмірін өркендетіп тұр. Отты халық қастерлеп, «отты баспа», «отпен ойнама», «отқа түкірме» деп, ырым, тиым жасап, кесір-қырсықты отпен «аластап», отқа табынған. Отбасы, отағасы, отау деген сөздер отты қастерлеуден шыққан.

Ал Жер-ана тіршілікке нәр беріп, анамыздай асырап жатыр. Халық Жер-ананы әулие тұтады. «Баптағанға – жер жомарт», «жері байдың – елі бай», «Туған жер – алтын бесік» деп, Жер-ананы аялаған.

Жер-жаһандағы тіршіліктің нәрін сіңіріп, өмір сүрудің тірегі болып тұрған құдірет – су. Өмірге ең қымбат, ең қажетті болғандықтан, халық судың шығып жатқан жерін «әулие бұлақ» дейді. «Судың да сұрауы бар» деп, суды ысырап жасамау керектігін өз ұрпақтарына ескертіп отырған.

Жанды дүниенің өмір ырғағын жасап тұрған келесі құдіретті нәрсе – ауа. «Ауа - өмір тынысы», – дейді халық. Ең қымбатты, қажетті нәрсені «ауадай қажет» деп, халық ауаны қымбаттың қымбаты деп бағалайды.

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

2-тапсырма. Төмендегі суретті мұқият қарап шығып, әңгіме жазыңыз.

3-тапсырма. «Табиғатты қорғайық!» тақырыбына іс-шара жоспарын құрып, төмендегі кестені толтырыңыз.

Менің жоспарым	Болашақтағы нәтижесі

4-тапсырма. Айналадағы табиғаттың сұлулығын қалай қабылдайтыныңызды көрсетіп, «Табиғат» тақырыбында синквейн жазыңыз.

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

5-тапсырма. Сыныптастарыңызбен, достарыңызбен табиғат аясына шыққан уақытта олардың өздерін қалай ұстағаны, қоршаған табиғатқа қарым-қатынасы қалай болғанын, құрбы-құрдастары және табиғатпен бірлігі қалай көрініс тапқанын Жоба күнделігіне жазып толтырыңыз.

6-тапсырма. Дұрыс деп тапқан жауаптарды белгілеңіз.

1-тест

Ата-ана, бауырларыңыздың алдында қандай жауапкершілікті сезінесіз?

а*)Жауапкершілік, міндеттер мен борыштар.*
ә) Білемін, бірақ әзірге сезіне қойған жоқпын.
б) Ешнәрсе де сезінбеймін.

2-тест

Сіздің сыныптастарыңызбен қарым –қатынасыңыз қандай?

а) Әртүрлі қарым-қатынас жасаймын.
ә) Қарым-қатынас мен үшін маңызды емес.
б) Сынаптастарыма сыйластықпен, құрметпен қараймын.

3-тест

«Көкірек сарайы кең» деп қандай адамды айтуға болады*?*

а) Тек өз пайдасын ойлайтын адамды.
ә) Терең ойлы, білімді адамды.
б)Көңіл-күйі, сезімі, ішкі жан дүниесі бай адамды.

4-тест

«Табиғат –тіршілік көзі» деген тұжырымға сіздің көзқарасыңыз қандай?

а) Адам үшін табиғат – ең қасиетті де қастерлі ұғым.
ә) Мен үшін табиғат тек күнкөріс көзі.
б) Аяулы табиғатсыз осы ғаламда өмір сүру, тіршілік ету мүмкін емес.

IV тарау
АДАМЗАТТЫҢ РУХАНИ ТӘЖІРИБЕСІ

25-26 сабақтар
АДАМЗАТ ДАНАЛЫҒЫНЫҢ БАСТАУЛАРЫ

Өмірде құны ескірмес,
Бағасы құнды асыл сөз.

Сүйінбай Аронұлы

1-тапсырма. «Кім жақын, не қымбат, не қиын?» деген сауалға өзіңіздің жауабыңызды жазыңыз.

2-тапсырма. Түсіндірме сөздікті пайдалана отырып, берілген ұғымдарының ара-жігін ажыратып, әрқайсысына анықтама жазыңыз: *данагөйлік, білімпаздық, данышпандық, кемеңгерлік, көрегендік, парасаттылық.*

3-тапсырма. Оқулықтағы Абай Құнанбайұлының отыз сегізінші қарасөзінен алынған адамгершілік өсиеттерді оқып, адам баласын қор қылатын теріс қасиеттерден аулақ болудың амалын ойластырып, жазыңыз.

4-тапсырма. Адамзат тарихындағы өздеріңіз үлгі тұтатын ұлы тұлғалардың өнегелі өсиеттері мен жеке басының асыл қасиеттерін сипаттай отырып, «Даналыққа құштарлық» тақырыбында эссе жазыңыз.

27-28 сабақтар
МӘҢГІЛІК ІЗДЕНІС – МӘҢГІЛІК ЖОЛ

Оқу, білім – жанған шырақ, ойласаң.
Үйренерсің, іздеп көрсең, қоймасаң.
Қу өнерді, бу беліңді, жігер сал.
Пайда аларсың, қаужанарсың, тоймасаң.

Жүсіпбек Аймауытов

1-тапсырма. Оқулықта берілген Мағжан Жұмабаевтың «Өнер-білім қайтсе табылар» өлеңін оқып, оның мазмұнында айтылған өнер-білім үйренуге қажетті қасиеттер мен іс-әрекеттерді теріп жазыңыз.

2-тапсырма. Дінмұхамед Қонаевтың «Өмірдің екі тірегі: үйренуден жалықпау, үйретуден аянбау» деген қанатты сөзін басшылыққа ала отырып, эссе жазыңыз.

3-тапсырма. Әбу Насыр әл-Фарабидің «Бақыттың мәні – парасаттылықта, әркімнің өз алдында игілікті мақсат қоя білуінде, адамның өз мінез-құлқын, іс-әрекетін ерікті түрде өзгертіп, игілікке бағыттап отыруында» деген қанатты сөзін «көзқарас – себеп – мысал – қорытындылау» әдісімен талқылап, жазыңыз.

4-тапсырма. Бойыңыздағы жағымды және жағымсыз қылықтар мен әдеттердің тізімін жасаңыз. Олардың қалыптасуына себепші болған жағдайларды ой елегінен өткізіп, жақсы әдеттерді дамытудың, теріс әдеттерден құтылудың амалдарын ойластырып, жазыңыз.

Жағымды қылықтар мен әдеттер	Қалыптасу себептері	Дамытатын амалдар

5-тапсырма. Төменде берілген суретті түрлі-түсті бояумен бояп, адамның кеңпейілдік, жанашырлық қасиеттері туралы ой-пікіріңізді жазыңыз.

29-30 сабақтар
СҮЙІСПЕНШІЛІК – ЖОҒАРҒЫ АҚИҚАТ РЕТІНДЕ

Махаббат – әуелі адамның адамдығы.

Абай Құнанбайұлы

1-тапсырма. Берілген қанатты сөздердің мазмұнындағы ортақ ойды анықтап, сүйіспеншіліктің маңыздылығы жайлы өз тұжырымыңызды жазыңыз.

Шәкәрім Құдайбердіұлы: «Мейірімділік, махаббат, қайырымдылық пен адалдық ақ жүректен шығады».

Ілияс Есенберлин: «Егер де ең ұлы ашылымдар болмаса да – бәрі бір адамзат өмір сүрген болар еді, ал егер сүйіспеншілік жоқ болса – ол тез арада құрып бітер еді».

Бауыржан Момышұлы: «Әрбір азамат өз ұлтын сүюге тиіс және өз ұлтына деген терең сүйіспеншілігі мен мақтаныш сезімі арқылы басқа ұлттарды танып, құрметтеп, оларды сүйе білуге тиіс».

Нұрсұлтан Назарбаев: «Отбасында адам бойындағы асыл қасиеттер жарқырай көрініп, қалыптасады. Отанға деген ыстық сезім – жақындарына, туған-туысқандарына деген сүйіспеншіліктен басталады».

Натали Фокс: «Сүйіспеншілік жеңе алмайтын қиындық жоқ. Сүйіспеншілік айықтыра алмайтын кесел жоқ. Сүйіспеншілік аша алмайтын есік жоқ. Біздің болашағымыз қаншама үмітсіз болса да, түйін қанша шатасып кеткен болса да сүйіспеншілікті сезіну барлық кедергілерді басып өтеді».

2-тапсырма. Оқыған әдеби шығармаларыңыздың, тамашалаған көркем фильмдеріңіз бен сахналық қойылымдардың мазмұнындағы сүйіспеншілік бейнесі туралы баяндап, ондағы кейіпкерлердің сөздері мен әрекеттерін талдап, жазыңыз.

3-тапсырма. Сахналық қойылым көрсету үшін сүйіспеншіліктің негізгі түрлеріне (өзімшіл, өзара, риясыз) байланысты жағдаяттар ойластырып жазыңыз.

4-тапсырма. «Сүйіспеншілік елі» тақырыбында эссе жазыңыз.

31-32 сабақтар
АДАМНЫҢ РУХАНИ СҰЛУЛЫҒЫ

Рухани жағынан сұлу адамдар –
бұлар ең алдымен бақытты адамдар.

В.А. Сухомлинский

1-тапсырма. Төменде берілген ұлы тұлғалардың қанатты сөздерін оқып, рухани сұлулық туралы өз ой-тұжырымдарыңызды жазыңыз.

Әбу Насыр әл-Фараби: «Адамның басына қонған бақыттың тұрақты болуы жақсы мінез-құлыққа байланысты. Мінез бен ақыл жарасса – адамгершілік ұтады».

Ыбырай Алтынсарин: «Жақсы мінез бен ақыл күші біріксе – бұлар адамгершілік қасиеттер».

Әлихан Бөкейханов: «Ұлтына, жұртына қызмет ету – білімнен емес, мінезден».

Антон Чехов: «Тәрбиелі адамдар адамның жеке басын ардақтай біледі, сондықтан да ол әр уақытта мейірбанды, жайдары, сыпайы, көңгіш болып келеді... Болмашыға бола өтірік те атйпайды... Олар көп мылжыңдамайды, ешкім сұрамаса ішкі сырын шашпайды».

Мұхтар Әуезов: «Жақсылыққа жақсылық – әр кісінің ісі, жамандыққа жақсылық – ер кісінің ісі».

Федор Достоевский: «Адам бойындағы бағалауға лайық қасиет –ақыл емес. Қайта сол ақылды басқаратын қасиеттер: мінез, жүрек, мейірімділік, таза ой».

2-тапсырма. Төменде берілген қасиеттерді пайдалана отырып, рухани сұлу кісіге мінездеме жазыңыз.

Қасиеттер: *отансүйгіштік, әдептілік, бауырмалдық, қарапайымдылық, қайырымдылық, әділдік, адалдық, батылдық, жомарттық, ізеттілік, еңбекқорлық, рақымдылық, мейірбандық, кешірімділік, жауапкершілік, ержүректік және т.б.*

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

3-тапсырма. Кестеге рухани сұлу адамның адамгершілік қасиеттерін, олардың өзіне және қоршаған ортаға тигізетін пайдаларын жазыңыз.

Адамгершілік қасиеттер	Адамның өзіне тигізетін пайдасы	Қоршаған ортаға тигізетін пайдасы

4-тапсырма. «Жалпыадамзаттық құндылықтар» сөзжұмбағын шешіңіз.

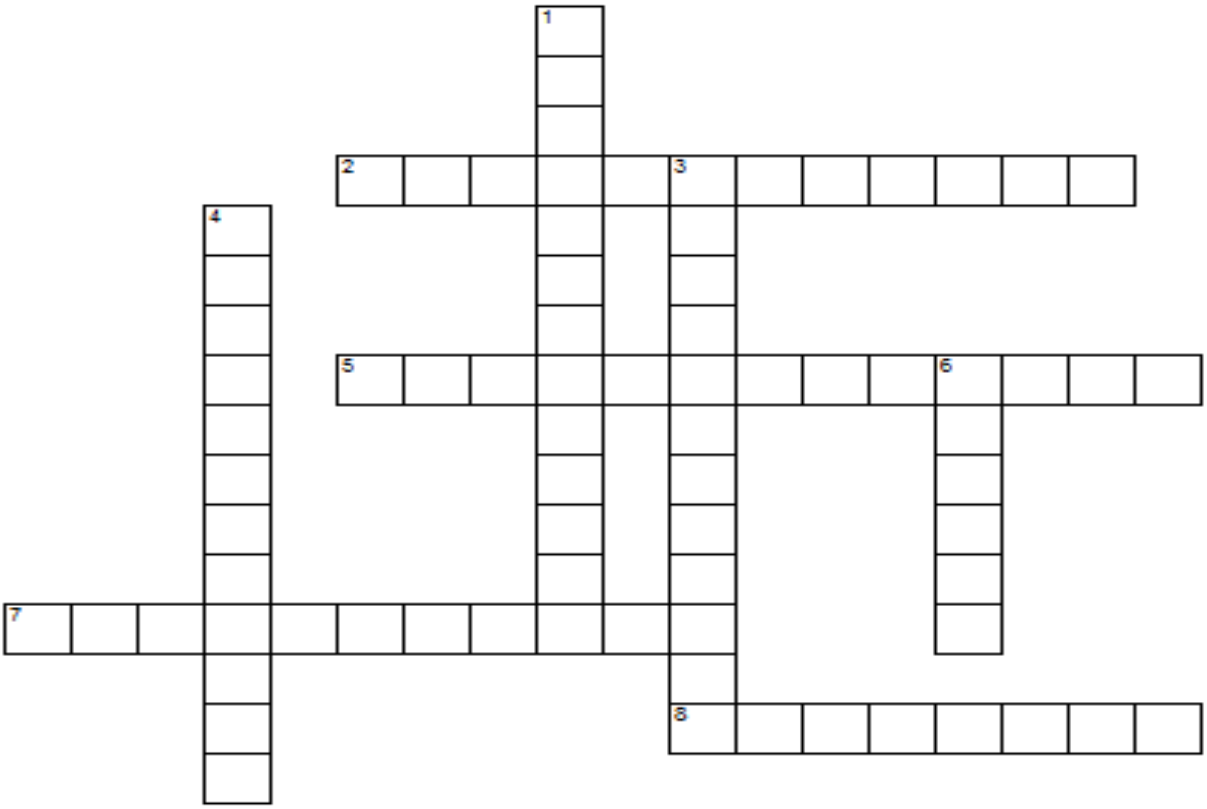

Көлденеңінен	Тігінен
2.Адамның өзге біреуге жылылығын білдіруі. 5.Басқаларға зиян келтірмей өмір сүру. 7. Жүректен шығып, сөзбен бейнеленіп, іс жүзінде қолданылатын құндылық. 8. Объектінің жағымды немесе жағымсыз жақтарын білдіретін ұғым.	1. Бүкіл жарық дүниені сүю. 3. Адамның рухани жан дүниесінің тыныштығы. 4. Адам бойындағы кісілік қасиет. 6. Бұлтартпас шындық.

33-34 сабақтар
АР-ҰЖДАН ҒЫЛЫМЫ

Ар-ұждан алдындағы адалдық – өз қадір-қасиетіңе, ізгі іс-әрекетіңе байланысты.

Әл-Фараби

1-тапсырма. «Менің құрдастарым» жобасын қорытындылау.

«Менің құрдастарым» жобасының тұсаукесерін әзірлеп, шығармашылық жұмыстардың, сондай-ақ фотокөрме және бейнематериалдар көрмесін ұйымдастырыңыздар.

Жоба бойынша жұмыстың қалай жүргізілгені, рөлдерді бөлісіп, шығармашылық ізденіс барысында орын алған қызықты оқиғалар туралы әңгімелеп беріңіздер. Өздеріңіз үшін қандай жаңалық ашқандарыңызды ортаға салыңыздар. Жоба жұмысының нәтижелеріне талдау жасап, қорытындылаңыздар.

Тұсаукесердің соңында өздеріңіз жыл бойы орындаған шығармашылық жұмыстарыңызды пайдалана отырып, «Жаңа ғасыр жеткіншектері» атты коллаж жасаңыздар.

2-тапсырма. Дұрыс жауапты белгілеңіз.

1-тест

Дана адам қандай қасиеттерімен ерекшеленеді?

а) Парасаттылық, көрегендік, ізгілік, рақымдылық.

ә) Сыпайылық, ізеттілік, кішіпейілділік, мейірімділік.

б) Білімпаздық, алғырлық.

2-тест

Адамға өзін-өзі рухани кемелдендіру үшін не қажет?

а) Білім, өмірдің мәні мен мақсаты туралы терең ойлану.

ә) Көп іздену, көп оқу.

б) Рухани-адамгершілік білім, бойындағы жағымсыз қасиеттерден құтылуға және жағымды қасиеттерді дамытуға деген талап пен тәртіп.

3-тест

Риясыз сүйіспеншілік – бұл:

а) өзіңді және өзіңнің жақындарыңды сүйе білу.

ә) өзіңді сүйе білген адамдарды сүйе білу.

б) барлығын ешбір себепсіз, есепсіз, қайтарым күтпестен сүйе білу.

4-тест

Ар-ұждан үнімен өмір сүру дегеніміз:

а) қоғамдағы қабылданған ережелер мен талаптарды бұлжытпай сақтау.

ә) ақиқатқа сүйеніп, оймен, сөзбен және іспен сүйіспеншілік таныту.

б) үнемі өз ойымен өмір сүру.

5-тест

Сіздің пікіріңізше, адам өмірінде ар-ұжданның маңызы қандай?

а) Ар-ұждансыз өмір сүру мүмкін емес, кез келген адам оларды жастайынан сақтауы тиіс.

ә) Меніңше, ар-ұждан деген ұғымдар менің құрдастарым үшін маңызды емес.

б) Арлы, ұжданды боламын деп, көп нәрседен құр қаласың.

ЖОБА КҮНДЕЛІГІ

«Табиғат-баға жетпес сый» жобасы бойынша атқарылған іс-шаралардың есебін жазыңыз.

ҚОСЫМША

I тарау
ТАНЫМ ҚУАНЫШЫ

1-2 сабақтар

1-тапсырма. Сөздер мен олардың анықтамаларын салыстырып, әрбір терминнің өзіне сәйкес келетін анықтамасын сызықпен бағыттап көрсетіңіз.

Ұғым	Анықтамалары
1. Ғалам	а) Алға қойған мақсат, тілек, арман.
2. Мұрат	ә) Күткен үміт, ықылас, ниет.
3. Мүдде	б) Ынта, ықылас, жігер, міндет, жауапкершілік.
4. Рақым	в) Бүкіл жер жүзі, әлем.
5. Сенім	г) Қайырым, мейірім, шапағат.
6. Талап	ғ) Белгілі бір істі, жоспарды орындау жолындағы ойлы мақсат, асқақ арман.

3-тапсырма. Өтілген тақырыпқа байланысты сөздерді еске түсіріп, «Өмір жолын таңдау» атты сөзжұмбақты шешіңіздер.

Өмір жолын таңдау

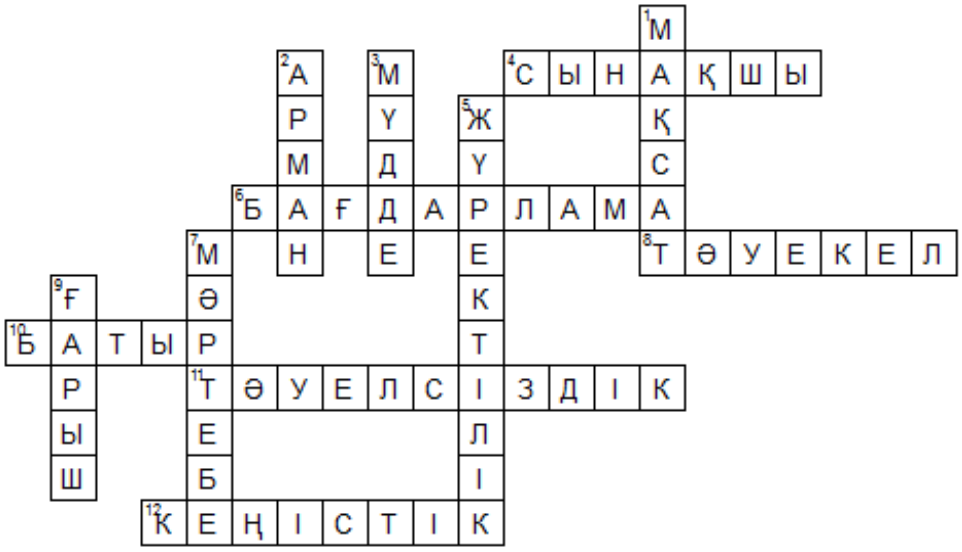

5-6 сабақтар

1-тапсырма. Берілген сөзтізбекте қажет әріпті орнына қойып, Абайдың қанатты сөзін дұрыс шешіңіз.

А	д	а	м	н	ы	ң						
а	д	а	м	г	е	р	ш	і	л	і	г	і
ж	а	қ	с	ы								
ұ	с	т	а	з	д	а	н					
б	о	л	а	д	ы	.						

7-8 сабақтар

2-тапсырма. Сөзтізбекті дұрыс шешсеңіз, Жүсіп Баласағұнның қанатты сөзін оқи аласыз. Халық даналығының, салт-дәстүрлердің өзіңізді-өзіңіз танып, тәрбиелеудегі алатын рөлі туралы ойыңызды «Менің құрдастарым» жобасының күнделігіне жазыңыз.

П	а	р	а	с	а	т	-			
қ	а	р	а	ң	ғ	ы	д	а	ғ	ы
ш	ы	р	а	қ	.					

3-тапсырма. Өтілген тақырыпқа байланысты сөздерді еске түсіріп, «Даналық» сөзжұмбағын шешіңіз.

Даналық

5-тапсырма. Дұрыс деп тапқан жауаптарды белгілеңіз.

1-тест

Адамның бойындағы қандай қасиеттері оны абырой биігіне көтеріп, дұрыс әрекетке жетелейді?

а) Ақылдылығы, білімділігі, жауапкершілігі.

2-тест

Сіздіңше, өмірдің мәні –

ә) риясыз қызмет ету арқылы өзін де, өзгелерді де шаттыққа бөлеу.

3-тест

Адамның рухани дамуына даңғыл жол неден басталады деп ойлайсыз?

б) Ар-ұят тазалығы, адамдық қадір-қасиет пен кісілік келбетінен.

4-тест

«Өмірдегі ең мардымсыз игілік – байлық, ең зор игілік – даналық» деген ой-тұжырымға көзқарасыңыз қандай?

а) Әрине, байлық-бір күндік, ал даналық - мың күндік, себебі бұл өмірлік тәжірибе.

II ТАРАУ
АДАМ БОЛАМ ДЕСЕҢІЗ...

9-10 сабақтар

1-тапсырма. Кестеде берілген ұғымдар мен олардың анықтамаларын салыстырып, әрбір ұғымның өзіне сәйкес келетін анықтамасын сызықпен белгілеңіз.

Ұғымдар	Анықтамалары
1.Адалдық	а)Үлгілі, өнегелі, тәрбиелі.
2.Парасаттылық	ә) Мейірімділік, қайырымы молдық.
3. Тәлімді	б) Адамға тән байыптылық, байсалдылық.
4.Қайырымдылық	в) Адамның таза ниеті, имандылық қасиеті.
5.Кеңпейіл	г) Барын аямайтын, молшылықты ұнатушы.

3-тапсырма. Мақалдарды аяқтап жазыңыз және оларды біріктіретін идеяны табыңыз.

- Адамның ұяты бетінде, *адамгершілігі ниетінде.*
- Қайырымдылық жасасаң, *қайырын өзің көресің.*
- Адамгершілік болмай, *әділдік болмас.*
- Айырылмастай досыңа, *қайырылмастай сөз айтпа.*
- Өзіңді өзің сыйламасаң, *өзгеден сый дәметпе.*
- «Сіз» деген – әдеп, *«біз» деген– көмек*.
- Ұлық болсаң, *кішік бол.*
- Кішіпейілділік – *кішілік емес, кісілік.*

4-тапсырма. Сөздер шоғырын мұқият қарап шығыңыз. Оларды мағынасына қарай орнын тауып қойсаңыз, заманымыздың заңғар жазушысы Мұхтар Әуезов туралы екі сөйлем оқуға болады. Бұл қандай сөйлемдер? Айтылған ойды одан әрі өрбітіп, бүгінгі өмірмен байланыстырыңыз.

Жауабы: Мұқаң бүкіл адамзатқа ортақ орасан зор тұлға, жапырағын жайып тұрған өркенді бәйтерек қой. Ал бірегей, бітімді бәйтерек қашанда халықпен бірге жасайды.

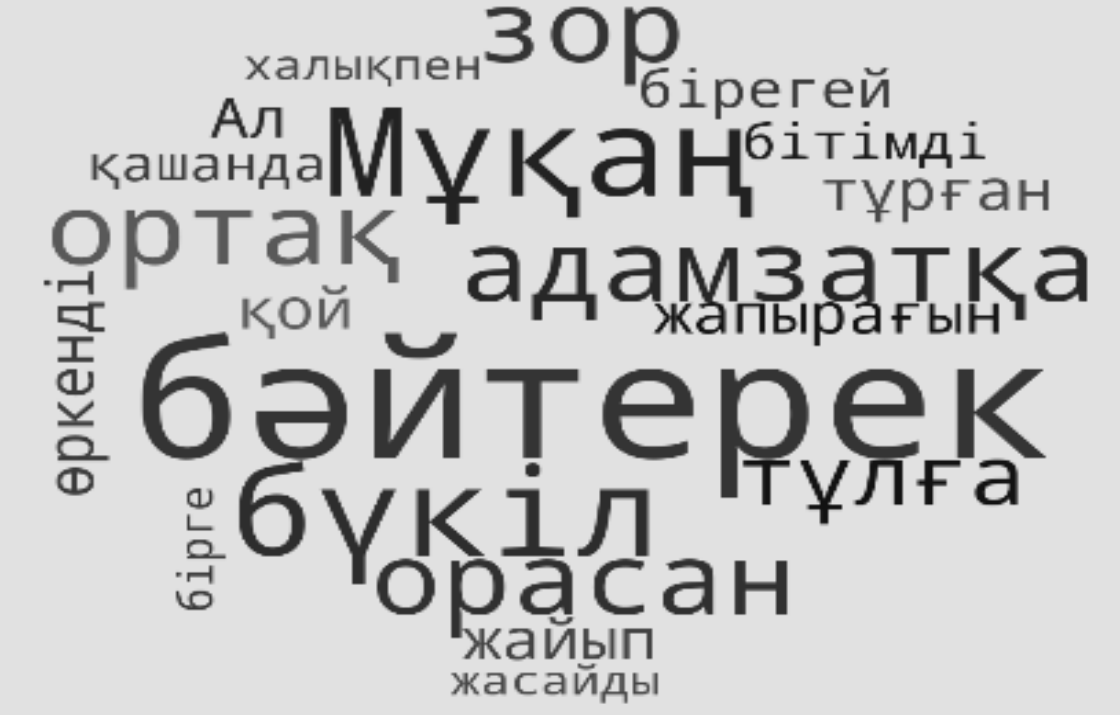

11-12 сабақтар

4-тапсырма. Сөзтізбектегі әріптерді тауып, орнына қойсаңыз, мақалды оқуға болады.

1. Туынды сын есім. 2. Зат есім (Атау септік). 3.Зат есім (Барыс септік).
4. Етістік (Есімше тұлғасы. 5. Туынды сын есім. 6.Зат есім (Атау септік).
7. Зат есім (Барыс септік). 8. Етістік (Есімше тұлғасы).

А	**қ**	**ы**	**л**	**д**	**ы**		**қ**	**ы**	**з**		**б**	**і**	**л**	**і**	**м**	**г**	**е**		**ж**	**ү**	**г**	**і**	**р**	**е**	**р**
1							**2**				**3**								**4**						
а	**қ**	**ы**	**л**	**с**	**ы**	**з**		**қ**	**ы**	**з**		**с**	**ө**	**з**	**г**	**е**		**і**	**л**	**і**	**г**	**е**	**р**	**.**	
5								**6**				**7**						**8**						**.**	

13-14 сабақтар

3-тапсырма. Кестедегі әріптерден тақырыпқа байланысты сөздерді тігінен, көлденеңінен және қиғашынан тауып белгілеңіз.

Қажет сөздер: *тәртіп, жауапкершілік, намыс, борыш, абырой, қаһарман, батырлық, парыз.*

Адам болам десеңіз ...

С	Ф	О	В	Й	Э	М	Ь	С	Ф	Й	Ь	Ь	Э	Ё	Л	Г	П	Т	З	М	Ш	Н	Т	Н
У	В	В	А	С	К	У	И	Ъ	Х	Ч	Я	Ц	Щ	Д	П	Ъ	Щ	Я	К	Р	Я	А	П	Д
Р	Щ	Ю	Й	Е	Я	Ю	Э	Ш	Д	Н	А	М	Ы	С	Ч	П	Ф	Д	Н	Ъ	З	З	Қ	Л
Ш	Б	З	З	Щ	З	Щ	Б	Х	Д	Г	Ё	Й	Ж	З	П	М	З	Ч	Е	В	П	Ю	А	Щ
О	О	П	П	П	Ё	З	В	Ч	Н	Ы	Ё	Д	А	Ё	О	У	Ф	К	Щ	Я	У	З	Һ	М
Е	Р	М	П	А	О	Й	К	Ж	С	Б	Е	М	У	Ь	И	Х	А	Л	Л	З	П	Я	А	Х
И	Ы	Е	И	К	Р	Р	Д	Ь	Т	Я	Б	Т	А	Ы	Ф	Ш	Ь	А	Е	Ш	Е	Ё	Р	Р
П	Ш	М	Э	С	Д	Ы	Ш	И	Г	Й	К	Ә	П	Ы	С	В	Х	Л	Б	Б	Б	Ю	М	Б
Ы	Д	В	Ш	Ы	Э	И	З	Л	Ы	Ю	Э	Р	К	Ю	Ь	Б	Э	Я	В	Ы	Х	Ю	А	Ж
О	В	Ю	К	Н	Ь	Ж	Ш	Ь	Л	О	У	Т	Е	Д	Ч	Ж	М	С	М	Е	Р	Ш	Н	Й
У	Ц	М	Ю	Т	Г	М	С	Ш	Р	Ё	Ч	І	Р	Р	П	Ц	Э	Т	Ы	Н	С	О	О	Я
П	Ц	Я	И	В	Й	Я	Б	Р	Ш	Ж	Ю	П	Ш	Ъ	П	Л	Л	Ы	Ж	Э	Ч	Ш	Й	Я
Ф	Э	Ь	Ъ	К	Ы	Э	Ё	У	В	Р	Е	О	І	Ц	Х	О	Д	Е	Й	С	О	О	Я	Х
Э	Ш	Ц	Х	У	Ё	Т	Й	Ъ	Ъ	Т	К	Ж	Л	В	Г	Л	Ч	П	Ш	К	В	Л	Й	Ю
С	М	М	П	К	Б	С	И	Ш	О	Ф	Ч	К	І	Т	О	Р	Ё	Г	Д	Х	Ж	Й	Н	К
К	Ш	И	М	Р	Д	Е	Л	Д	Г	Д	С	З	К	Х	Х	Ц	Н	Б	Ю	З	Ю	Щ	П	Ц
Я	М	Ш	О	Ч	Н	Р	Б	А	Т	Ы	Р	Л	Ы	Қ	Ф	Ф	Л	Ж	А	Г	Х	О	У	Г

Жауапкершілік Батырлық Абырой Парыз Тәртіп
Борыш Қаһарман Намыс

15-16 сабақтар

5-тапсырма. Дұрыс деп тапқан жауаптарды белгілеңіз.

1-тест

М.Пришвиннің «Асқан ұлы бақыт – өзін ерекше санамай, барлық адамдар сияқты болу» деген тұжырымына сәйкес адам бойында қандай қасиеттер болуы керек деп санайсыз?

а) Адамгершілік, адалдық, қарапайымдылық.

2-тест

«Әйел-ана бір қолымен бала тербетсе, бір қолымен әлемді тербетеді» деген қанатты сөзді кім айтқан?

а) Ғабит Мүсірепов.

3-тест

«Күшіне сенген адам ғана мақсатына жете алады» деген ой-тұжырымға көзқарасыңыз қандай?

ә) «Білегі күші бірді жығар, білімі күшті мыңды жығар» деген халық даналығын есте сақтау керек.

4-тест

Еркіндік дегенді қалай түсінесіз?

а) Еркіндік, ең алдымен жауапкершілік, қажеттілікті түсіну.

III ТАРАУ
АДАМ ЖӘНЕ ӘЛЕМ

19-20 сабақтар

5-тапсырма. Тақырып бойынша өтілген материалды қайталап, «Ынтымақтастық» сөзжұмбағын шешіңіз.

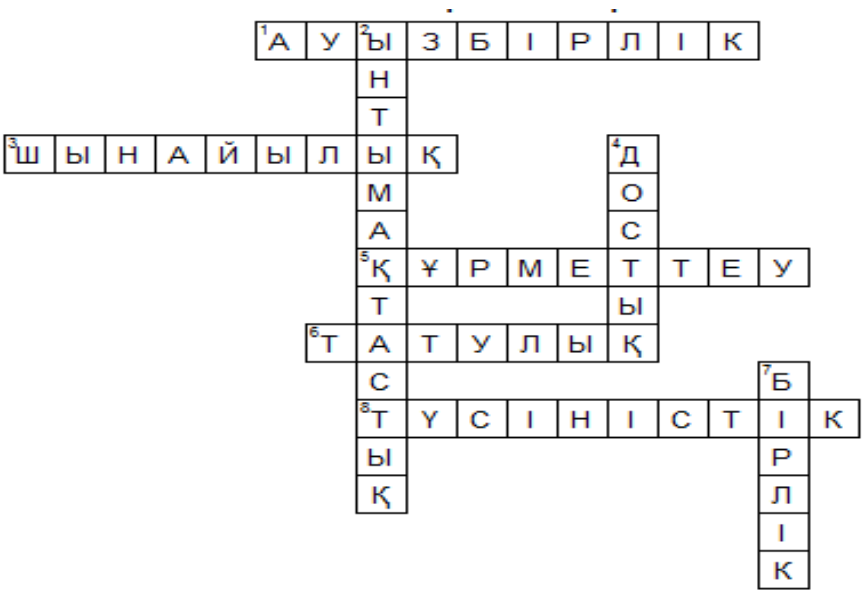

23-24 сабақтар

6-тапсырма. Дұрыс деп тапқан жауаптарды белгілеңіз.

1-тест

Ата-ана, бауырларыңыздың алдында қандай жауапкершілікті сезінесіз?

а*)Жауапкершілік, міндеттер мен борыштар*.

2-тест

Сіздің сыныптастарыңызбен қарым –қатынасыңыз қандай?

б) Сынаптастарыма сыйластықпен, құрметпен қараймын.

3-тест

«Көкірек сарайы кең» деп қандай адамды айтуға болады*?*

б)Көңіл-күйі, сезімі, ішкі жан дүниесі бай адамды.

4-тест

«Табиғат –тіршілік көзі» деген тұжырымға сіздің көзқарасыңыз қандай?

б) Аяулы табиғатсыз осы ғаламда өмір сүру, тіршілік ету мүмкін емес.

IV АДАМЗАТТЫҢ РУХАНИ ТӘЖІРИБЕСІ

31-32 сабақтар

4-тапсырма. «Жалпыадамзаттық құндылықтар» сөзжұмбағын шешіңіз.

33-34 сабақтар

2 -тапсырма. Дұрыс жауапты белгілеңіз.

1-тест

Дана адам қандай қасиеттерімен ерекшеленеді?

а) Парасаттылық, көрегендік, ізгілік, рақымдылық.

2-тест

Адамға өзін-өзі рухани кемелдендіру үшін не қажет?

б) Рухани-адамгершілік білім, бойындағы жағымсыз қасиеттерден құтылуға және жағымды қасиеттерді дамытуға деген талап пен тәртіп.

3-тест

Риясыз сүйіспеншілік – бұл:

б) барлығын ешбір себепсіз, есепсіз, қайтарым күтпестен сүйе білу.

4-тест

Ар-ұждан үнімен өмір сүру дегеніміз:

ә) ақиқатқа сүйеніп, оймен, сөзбен және іспен сүйіспеншілік таныту.

5-тест

Сіздің пікіріңізше, адам өмірінде ар-ұжданның маңызы қандай?

а) Ар-ұждансыз өмір сүру мүмкін емес, кез келген адам оларды жастайынан сақтауы тиіс.

МАЗМҰНЫ

I тарау. Таным қуанышы
«Менің құрдастарым» жобасы. I кезең 4
1-2 сабақтар. Өмір жолын таңдау 7
3-4 сабақтар. Мағыналы өмір 11
5-6 сабақтар. Адам ойының, сөзі мен ісінің бірлігі 16
7-8 сабақтар. Даналықтың сарқылмас күші 22

II тарау. Адам болам десеңіз...
«Менің құрдастарым» жобасы. II кезең 27
9-10 сабақтар. Адамның адамгершілік қасиеттері 27
11-12 сабақтар. Әйелдің орны, рөлі 31
13-14 сабақтар. Ер адам – парызды, жауапкершілік пен
тәртіпті іске асырушы 35
15-16 сабақтар. Адамның еркіндігі 40

III тарау. Адам және әлем
«Менің құрдастарым» жобасы. III кезең 45
17-18 сабақтар. Отбасы татулығы – қоғамдағы татулық 45
19-20 сабақтар. Ұжымдағы ынтымақтастық 50
21-22 сабақтар. Өзгелерге қызмет ету – өзіне қызмет ету 56
23-24 сабақтар. Бақыт – бірлікте 61

IV тарау. Адамзаттың рухани тәжірибесі
«Менің құрдастарым» жобасы. IV кезең 67
25-26 сабақтар. Адамзат даналығының бастаулары 67
27-28 сабақтар. Мәңгілік ізденіс – мәңгілік жол 71
29-30 сабақтар. Сүйіспеншілік – жоғарғы Ақиқат ретінде 77
31-32 сабақтар. Адамның рухани сұлулығы 81
33-34 сабақтар. Ар-ұждан ғылымы 85

Нұркеева С., Алиев Б.Ш., Бердібаева Р.Қ.

ӨЗІН-ӨЗІ ТАНУ

ОҚУШЫ ДӘПТЕРІ

9-СЫНЫП

Суретшісі: Д. Алиева